

Regio Stedendriehoek

Onderzoek voorzieningenstructuur

Regio Stedendriehoek

Onderzoek voorzieningenstructuur

Opdrachtgever:

Regio Stedendriehoek

Contactpersoon:

Mevrouw S. Heddema

De heer R. Meijerink

Projectteam DTNP:

De heer R. Eijkelkamp

Mevrouw J. Doggen

De heer P. Rosmulder

Projectnummer:

2641.1225

Datum:

24 augustus 2026

Graafseweg 109
6512 BS Nijmegen

T 024 - 379 20 83
E info@dtnp.nl
W www.dtnp.nl

Adviseurs voor Ruimte en Strategie

Context

1.1	Inleiding	2
1.2	Voorzieningspectrum en leefbaarheid	4
1.3	Relevante trends en ontwikkelingen	7
1.4	Modelmatige benadering voorzieningenstructuur	10

Inventarisatie voorzieningenstructuur

2.0	Kernen zonder indicatorvoorziening	15
2.1	Basisonderwijs en kinderopvang	17
2.2	Huisartsen	19
2.3	Grote supermarkt	21
2.4	Hema	23
2.5	Stedelijke voorzieningen (o.a. ziekenhuis)	25

Behoud van basisvoorzieningen

3.1	Huidig en toekomstig voorzieningenniveau (2050)	30
3.2	Variantenstudie basisvoorzieningen (excl. steden)	34
3.3	Lessen voor behoud basisvoorzieningen	39

Bouwen voor een stedelijk (top)voorzieningenniveau

4.1	Voedingsbodem voor topvoorzieningen	41
4.2	Kaders voor basisvoorzieningen	43
4.3	Wat voor een stad wil je maken?	44

Lessen voor het ontwikkelperspectief

<i>Bijlage 1 - Rekenmodel draagvlak bestaande voorzieningen</i>	55
<i>Bijlage 2 - Benodigd aantal woningen per variant per kern</i>	59
<i>Bijlage 3 - Gemodelleerde reistijden per voorziening</i>	63

INHOUD

Context

1.1 Inleiding

Regio Stedendriehoek werkt aan het gezamenlijk Ontwikkelperspectief 2050, waarin een strategie bepaald wordt voor de verstedelijking (o.a. woningbouwprogrammering) in het netwerk van steden en dorpen. Voorliggend voorzieningenonderzoek, dat is opgesteld in opdracht van de in de regio samenwerkende overheden^a, biedt hier een bouwsteen voor: wat zijn voorwaarden voor, en wat is het belang van voorzieningen voor de lokale en regionale leefbaarheid?

Regio Stedendriehoek

Het regionale samenwerkingsverband Stedendriehoek bestaat de gemeenten Apeldoorn, Brummen, Deventer, Epe, Heerde, Lochem, Voorst en Zutphen. In de regio Stedendriehoek is sprake van een fijnmazig netwerk van steden, dorpen en kleinere kernen. De Stedendriehoek is een functionerend daily urban system (70% van de inwoners in de beroepsbevolking werkt ook in de regio). De polycentrische structuur betekent dat inwoners keuzemogelijkheden hebben tussen verschillende voorzieningesteden, maar ook dat het draagvlak voor voorzieningen verdeeld wordt over meerdere kernen.

^a Naast de betrokken gemeentes zijn ook het Rijk, de provincies Gelderland en Overijssel en de 3 waterschappen betrokken.

De regio is aantrekkelijk door die spreiding van voorzieningen. Maar de trend van schaalvergroting en concentratie van voorzieningen maakt de regio kwetsbaar. Hierdoor kan het draagvlak voor voorzieningen in een groot aantal kleinere kernen onder druk komen te staan. Bij toenemende verstedelijking ontstaat dan ook de vraag hoe nieuwe woningbouw het beste kan worden ingezet om de voorzieningenstructuur te versterken en daarmee te streven naar betere leefbaarheid en brede welvaart.

Woningbouwambities en impact op voorzieningen

Regio Stedendriehoek staat de komende decennia voor een aanzienlijke ruimtelijke en demografische opgave. In het Ontwikkelperspectief 2050 wordt de ambitie neergelegd voor de toevoeging van circa 50.000 woningen, met een bandbreedte van 48.000 tot 60.000 woningen. Afhankelijk van de exacte omvang van de woningbouw en de mate waarin huishoudensverdunding optreedt (minder personen per woning) wordt een groei van het inwonertal verwacht van ongeveer 454.000 nu naar 520.000 tot 550.000 inwoners in 2050. De beschikbaarheid en bereikbaarheid van voorzieningen, en daarmee de leefbaarheid van steden, dorpen en het buitengebied, hangen mede af van de locaties van deze nieuwe woningen.

Voorzieningen belangrijk voor de leefbaarheid

Waar bijbouwen om het voorzieningenniveau goed te houden?

Voorzieningen vormen een cruciale pijler onder dagelijkse leefkwaliteit. De aanwezigheid van onder meer basisscholen, huisartsen en winkels bepaalt in sterke mate of een kern als aantrekkelijk en leefbaar wordt ervaren. Tegelijkertijd staat het draagvlak voor deze voorzieningen onder toenemende druk door onder meer schaalvergroting, veranderend consumentengedrag en demografische ontwikkelingen tussen nu en 2050.

De groei in de regio biedt kansen om het voorzieningenniveau lokaal te ondersteunen. Vanuit het regionale perspectief ligt er ook de nadrukkelijke kans en opgave om stedelijke voorzieningen te behouden en te verrijken. Daarmee blijft de regio ook bovenregionaal aantrekkelijk en relevant als studeer-, werk- en leefregio.

Onderzoeksdoel

Dit onderzoek wordt als bouwsteen gebruikt in het Ontwikkelperspectief 2050 en biedt inzichten bij de te maken keuzes. Het doel van dit onderzoek is om:

- Inzicht te geven in de huidige voorzieningenstructuur op lokaal niveau en in de onderlinge samenhang op regionaal niveau (H. 2);
- Te analyseren voor de kleine(re) kernen welke hoeveelheden extra woningen in theorie nodig zijn

voor het behoud van lokale basisvoorzieningen en voor hoeveel mensen (anders) de voorziening op (te) grote afstand komt te liggen (H. 3);

- Te analyseren voor de grote drie steden (Apeldoorn, Deventer en Zutphen) wat een bepaalde groei van het aantal inwoners (zowel qua aantal als qua stedelijkheidsgraad) betekent voor de basisvoorzieningen en voor het behouden/aantrekken van regionale topvoorzieningen (H. 4).

Leeswijzer

Eerst wordt dieper ingegaan op de bijdrage die voorzieningen leveren aan de leefbaarheid en op de maatschappelijke trends die invloed hebben op de voorzieningenstructuur. Hoofdstuk 2 beschrijft de huidige voorzieningenstructuur en de opbouw van de te onderscheiden voorzieningenniveaus.

Daarna wordt in hoofdstuk 3 verkend welke verdeling qua woningbouw nodig is om bepaalde basisvoorzieningen lokaal in stand te houden en welke inwoners buiten bereik van voorzieningen komen te wonen, als deze op lange termijn (2050) dreigen weg te vallen. Ook wordt onderzocht welke optimalisaties van de huidige voorzieningenstructuur voorstelbaar zijn, om zo de

leefbaarheid in de regio, waar mogelijk, zelfs te vergroten. In hoofdstuk 4 wordt ingegaan op kansen die het verstedelijken van Apeldoorn, Deventer en Zutphen biedt voor het blijven etaleren van een stedelijk (top-) voorzieningenniveau. Hoofdstuk 5 bevat lessen voor het ontwikkelperspectief en de lokale uitwerkingen.

Stedelijke voorzieningen belangrijk voor regionale leefbaarheid

1.2 Voorzieningspectrum en leefbaarheid

Beschikbaarheid van voorzieningen draagt bij aan de leefbaarheid. Economische en maatschappelijke trends zetten het behoud van voorzieningen echter lokaal onder druk. Aan de andere kant van het spectrum kunnen voorzieningen in snel verstedelijkende gebieden juist overbelast raken.

Publieksgerichte voorzieningen

In dit onderzoek zijn verschillende categorieën commerciële en maatschappelijke voorzieningen onderscheiden en geïnventariseerd. Dit is bij lange na geen uitputtende lijst, maar biedt wel inzicht in hoe hoog het onderlinge voorzieningenniveau is in dorpen en steden.

- Zorg: o.a. huisarts, apotheek, huisartsenpost, poli en algemeen ziekenhuis;
- Onderwijs: o.a. basisschool, voortgezet onderwijs, mbo/roc en hbo;
- Sport: o.a. gymzaal, (voetbal)vereniging, fitness, sporthal en zwembad;
- Overig maatschappelijk: buurt-/dorpshuis, kinderopvang en bibliotheek;
- Overig commercieel: supermarkt en andere winkels, horeca.

Voorzieningenniveau en keuzevrijheid

De rijkheid aan voorzieningen draagt positief bij aan de leefbaarheid en aantrekkelijkheid van iemands leefomgeving. Dit gaat verder dan enkel de basisvoorzieningen en verder dan het lokale aanbod in dorp of wijk. De ideale voorzieningenmix kan voor iedereen anders zijn. Het kan heel fijn wonen en leven zijn als op een kwartier fietsen een leuk centrumgebied met horeca en culturaanbod aanwezig is of als er binnen die afstand goede sportfaciliteiten of ontspanningsmogelijkheden te vinden zijn, zoals een park of natuurgebied. Deze kwaliteit van het voorzieningenniveau is lastig te vangen in een modelmatige analyse; waar de één de voorkeur geeft aan een picknick in een levendig stadspark, zoekt de ander juist de rust van het buitengebied.

Voor topvoorzieningen zijn inwoners bovendien doorgaans bereid verder te reizen, zeker wanneer deze voorzieningen zich onderscheiden in aanbod of kwaliteit of specifiek aansluiten bij hun leefstijl. Voor basisvoorzieningen ligt dit anders: daar weegt gemak en nabijheid zwaarder dan onderscheidend vermogen. Of er in een dorp één basisschool is of dat er gekozen kan worden uit twee zal invloed hebben op de aantrekkelijkheid van het dorp voor gezinnen. De leefbaarheid neemt echter

Basisschool en huisarts zijn basisvoorzieningen

MFA Wapenveld huisvest meerdere voorzieningen

pas significant af, wanneer er géén basisschool meer is. Keuzevrijheid is dus van belang, maar niet een maatgevende variabele in de maatschappelijke puzzel waar de regio voor staat om leefbaarheid te behouden.

Focus op basisvoorzieningen

De meest directe invloed van wel of geen extra woningen is er voor de voorzieningen die een directe afhankelijkheid hebben met het lokale draagvlak. Oftewel, zijn er voldoende inwoners binnen het bereik van deze voorziening om deze draaiende te kunnen houden?

Ter illustratie: een park of recreatiegebied is niet direct afhankelijk van het aantal inwoners van een dorp. Een museum voorziet niet in de primaire levensbehoefte en volgt niet de logica van het lokale draagvlak. Deze voorzieningen zijn daarmee zeker belangrijk, ontspanning en prikkeling voorzien ook in de behoeften van de mens. Maar voor de vraag waar inwoners toe te voegen, zijn ze veel minder relevant dan de lokale basisvoorzieningen. Een supermarkt is bijvoorbeeld zo'n basisvoorziening. De aanwezigheid daarvan hangt sterk samen met het lokale draagvlak. Inwoners kiezen in de meeste gevallen voor de meest nabijgelegen voorziening, mits die voldoet aan een basiskwaliteit. Dit geldt in het bijzonder voor voorzieningen met een hoge fre-

quentie van gebruik, zoals basisschool en supermarkt. Met name de nabijheid van deze dagelijkse voorzieningen speelt een belangrijke rol in dit onderzoek.

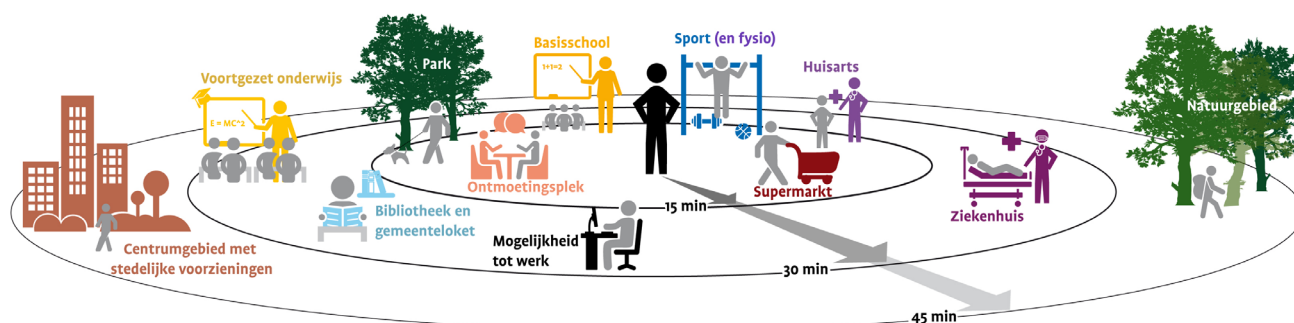
Invloed van voorzieningen op leefbaarheid

Leefbaarheid is een veelomvattend begrip dat verwijst naar de mate waarin een woonomgeving aansluit bij de dagelijkse behoeften, verwachtingen en mogelijkheden van haar bewoners. In ruimtelijk en sociaal beleid wordt leefbaarheid vaak verbonden aan thema's als veiligheid, sociale samenhang, woonkwaliteit en bereikbaarheid van voorzieningen.

Voorzieningen zoals basisscholen, supermarkten en huisartsen zijn namelijk niet alleen functioneel van aard, maar vervullen ook een sociaal-maatschappelijke

rol binnen kernen. In kleinere dorpen fungeren basisvoorzieningen vaak als ontmoetingsplek en als drager van lokale identiteit.

Het verdwijnen van een basisschool of huisarts heeft daardoor een effect dat verder reikt dan alleen een langere reistijd. Het kan leiden tot verminderde betrokkenheid, afnemende aantrekkingskracht voor gezinnen en uiteindelijk tot bevolkingsdaling. Binnen dit onderzoek wordt leefbaarheid dan ook primair benaderd vanuit de beschikbaarheid en bereikbaarheid van basisvoorzieningen. Daarbij wordt verondersteld dat een afname van het lokale voorzieningenniveau, of een grote toename van de afstand tot voorzieningen, een negatieve invloed heeft op de (ervaren) leefbaarheid.

Operationalisatie leefbaarheidsanalyse

In hoofdstuk 2 en 3 wordt gefocust op basisvoorzieningen die illustratief zijn voor het voorzieningenniveau in de woonplaatsen. We noemen ze de 'indicatorvoorzieningen'.

Bij de indicatorvoorzieningen zijn een acceptabele reistijd tot en het benodigde draagvlak (inwonertal) voor de exploitatie van die voorzieningen van belang. Daarmee kan bekeken worden of voorzieningen lokaal houdbaar zijn en in welke mate inwoners (kunnen) beschikken over een bepaald voorzieningenniveau binnen die reistijd.

Leefbaarheid in de steden

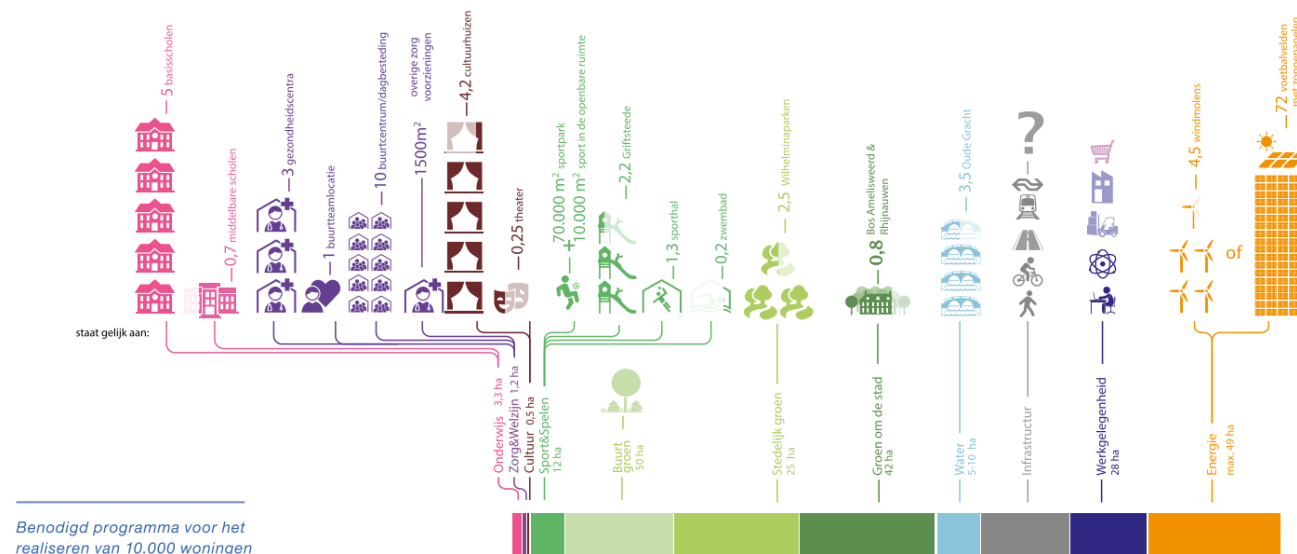
Ook in stedelijke gebieden kan vershraling van de leefbaarheid optreden wanneer het draagvlak voor een buurtwinkel of -school door autonome factoren onder druk staat. Doordat in de stad het voorzieningenniveau doorgaans hoger en fijnmaziger is, heeft het wegvallen van één voorziening (bij afnemend draagvlak) echter minder impact op de lokale leefbaarheid.

In hoogstedelijke (ontwikkel)gebieden zien we wel een tegengestelde vershraling van de leefbaarheid als

risico; wanneer het voorzieningenaanbod niet meegroeit met de groei van het aantal inwoners kunnen bestaande voorzieningen juist overvraagd worden.

De gemeente Utrecht illustreert dit treffend in haar Ruimtelijke Strategie Utrecht 2040. Onderstaande 'barcode' bevat al het programma dat nodig is voor het realiseren van 10.000 woningen. Hiermee geeft ze een belangrijk signaal af aan ontwikkelende marktpartijen: alleen met het realiseren van nieuwe woningen, hebben we nog geen nieuwe stad gebouwd.

Om ook dit aspect van de verstedelijkingsstrategie te belichten (hoe zorgen we dat een nieuwe stadswijk over voldoende (ruimte voor) voorzieningen beschikt?), wordt in hoofdstuk 4 stilgestaan bij de aanvullende keuzes vanuit het voorzieningenperspectief voor het stedelijke gebied van Zutphen, Deventer en Apeldoorn.

1.3 Relevante trends en ontwikkelingen

De beschikbaarheid van een zeker basisvoorzieningenniveau voor inwoners van de regio draagt sterk bij aan de lokale leefbaarheid. Tegelijkertijd staat het draagvlak voor bepaalde basisvoorzieningen onder druk als gevolg van diverse autonome trends.

Schaalvergroting en kostenreductie

Door de economische trends van schaalvergroting en kostenreductie dreigt het voorzieningenniveau in landelijke gebieden te verschrappen.

Het benodigde draagvlak voor voorzieningen (lees: het benodigde aantal inwoners) neemt toe. Door de combinatie van oplopende kosten, concurrentie, personeelstekorten en demografische ontwikkelingen komt voor veel typen voorzieningen de ondergrens van het benodigde draagvlak hoger te liggen. Als gevolg van de hogere draagvlaknorm treedt ook een opschaling in de voorzieningenstructuur op; waar voorheen iedere stadsbuurt op een eigen supermarkt kon rekenen, wordt deze potentie nu veelal gebundeld in gemiddeld grotere wijkverzorgende supermarkten.

In deze paragraaf wordt kort ingegaan op de belangrijkste (draagvlak)trends in de zorg, het onderwijs en de

detailhandel. Op de volgende pagina is daarnaast voor vier maatgevende indicatorvoorzieningen tevens een indicatief normgetal opgenomen:

- onderwijs: basisschool;
- eerstelijns zorg: huisarts;
- 'dagelijkse' aankopen: supermarkt;
- niet-dagelijkse aankopen: Hema.

Draagvlak trends zorg

De Nederlandse zorgvoorzieningen staan onder grote druk door een combinatie van vergrijzing, toenemende complexe zorgvragen en een structureel tekort aan personeel. Dit geeft ook in regio Stedendriehoek het risico op verminderde toegankelijkheid van de zorg. Het personeelstekort kan in het gebied Stedendriehoek en Veluwe-Noord in 2035 al oplopen tot boven de 10.000 zorgmedewerkers, waaronder 500 huisartsen^a.

Draagvlak trends onderwijs

In het primair en voortgezet onderwijs geldt een wettelijke opheffingsnorm. Deze is niet voor alle scholen hetzelfde. Dit is afhankelijk van de zogenaamde leerlingdichtheid in een gemeente. In dichtbevolkte gebieden kan voor een basisschool met ruim 200 leerlingen al

^a Prognosemodel Zorg en Welzijn (2026), op basis van prognoses CBS en ABF.

In het dorpje Okkenbroek sloot de basisschool in 2025

Hema: indicator voor een dorp met best veel voorzieningen

sluiting dreigen. Terwijl voor een school in een zeer dunbevolkte gemeente de minimale norm van 23 leerlingen geldt.

In het voortgezet onderwijs ligt die grens, afhankelijk van het type, tussen de 130 en 390 leerlingen. In de beleidspraktijk wordt vaak gewerkt met een hogere grens. Ook de VO-raad bevestigt dat een leerlingenaantal van 600 à 700 nodig is voor een toekomstbestendige schoolgemeenschap (combi van onderwijssoorten). Ook het samengaan van locaties/vestigingen kan helpen het draagvlakverlies op te vangen.

Draagvlak trends detailhandel

Het lokale boodschappencentrum functioneert stabiel. Het heldere aanbodprofiel past bij het dominante bezoeks-motief: gemakkelijk boodschappen doen. Het niet-dagelijkse winkelen is meer conjunctuurafhankelijk en leidt met name in de middelgrote binnensteden, zoals ook in de Stedendriehoek, tot een minder dominante winkelfunctie. Door andere stedelijke publieksvoorzieningen, zoals cultuur en leisure, toe te voegen kan de bezoeksrelevantie worden vergroot en daarmee het centrum worden versterkt. Ook het intensiveren van het woonprogramma en werkfuncties versterken de robuustheid van het stedelijke voorzieningenniveau.

Schuivende normgetallen basisvoorzieningen

- Basisschool 1.000 inwoners: Om een goede kwaliteit aan basisonderwijs te kunnen blijven verzorgen die ook nog betaalbaar blijft, is een zeker leerlingenaantal nodig. De wettelijke norm voor het kunnen blijven bestaan van scholen is laag. De praktische houvast in dit onderzoek is een toekomstige minimale schoolomvang in kleine kernen met 80 leerlingen, zodat viermaal een combiklas van circa 20 leerlingen gevormd wordt. Uitgaande van circa 8% van de lokale bevolking die een basisschoolleeftijd heeft, is een ondergrens van 1.000 inwoners in en om een dorp (in 2050) de gehanteerde draagvlaknorm.
- Huisarts 2.000 inwoners: Een huisarts is een ondernemer die rekening heeft te houden met zorgkosten om efficiënt een praktijk te runnen. De landelijke huisartsenvereniging ziet momenteel 1.600 patiënten als een passende norm. Mede gelet op het huisartsentekort, wordt voor de te voorziene toekomst (richting 2050) rekening gehouden met één huisarts per 2.000 inwoners die binnen een acceptabele reistijd woonachtig zijn.
- Supermarkt 6.000 inwoners: Een toekomstbestendige supermarkt is ten minste 1.000 m² winkelvloeroppervlak groot om het wekelijkse boodschappenlijstje in af te strepen. Kleinere winkels worden in toenemende mate overgeslagen en daarvan staat de exploitatie sterk onder druk. Hoe groter de winkel, hoe groter ook het verzorgingsgebied moet zijn. Als vuistregel werd in de distributieplanologie tot enkele jaren terug een verzorgingsgebied van 5.000 inwoners gehanteerd; inmiddels is echter 6.000 inwoners een meer toekomstbestendige norm voor een goede supermarktexploitatie.
- Hema-centrum 15.000 inwoners: In grote dorps- en wijkcentra is een vestiging van Hema de indicatorvoorziening; vaak is er dan ook een uitgebreid aanbod van andere winkels en diensten die inwoners frequent nodig hebben (o.a. ook bibliotheek en sporthal). Omdat de mobiele/online consument niet standaard alles lokaal koopt, hebben dergelijke centra langzaam meer inwoners om zich heen nodig om voldoende vaak bezocht te worden. Door het lokale bezoekgemak zijn deze locaties wel sterk (bijna geen leegstand) en kunnen ze op zo'n 15.000 inwoners (blijven) draaien.

Andere relevante (maatschappelijke) trends

Tussen de regels van deze cijfermatige analyse door spelen ook diverse trends die niet draagvlakafhankelijk zijn, maar die wel degelijk van invloed zijn op het (ervaren) voorzieningenniveau:

- Geinformeerde en verbonden consument: Voor veel producten of diensten hoeft je als consument de deur niet uit. Internet en sociale media slechten afstanden, en zowel boodschappen als niet-dagelijkse aankopen worden eenvoudig aan huis geleverd. Tegelijk moet en wil deze consument voor het echte contact bij bijvoorbeeld zorg- en onderwijsafspraken alsnog de deur uit. In een anonieme digitale wereld is bovendien de lokale binding (identiteit) en de sociale cohesie met de buurt of het dorp iets waar (gelukkig) nog behoefte aan bestaat.
- Leefstijlspecifieke voorzieningen: niet iedere voorziening wordt door iedereen evenzeer gewaardeerd of gebruikt. Diverse leefstijlspecifieke trends hebben dus invloed op het voorzieningenaanbod. Waar vroeger bijvoorbeeld kerkgemeenschappen sterk leidend waren voor de persoonlijke leefstijl, zie je tegenwoordig meer diversiteit. Mede door de komst van sociale media en een toenemende

beeldcultuur is het ontwikkelen en uitdragen van een unieke leefstijl steeds belangrijker onder jongeren. Juist in de steden zie je dat bepaalde subculturen op basis van bijvoorbeeld muziek- of levensstijl ook in de fysieke ruimte opduiken; hier is het draagvlak groter (lokaal) en de bereikbaarheid beter (regionaal/nationaal).

- Waardering ontmoeting en ontspanning: In de waan van de week ervaren mensen een behoorlijke (prestatie)druk. Senioren ervaren regelmatig eenzaamheid. Betekenisvolle ontspanning en ontmoeting is belangrijk en is op verschillende manieren mogelijk. Het sociale contact bij de lokale supermarkt of in een geloofsgemeenschap, maar ook een ontspannende wandeling in het park is waardevol in menig leven. Een laagdrempelig dorpshuis, gerund door vrijwilligers, of het toegankelijk maken van buurtgroen stimuleren sociaal contact en ontmoetingen buitenshuis net zo goed als reguliere voorzieningen (waar we hierna op focussen) dat doen.

Ontmoeting vindt plaats op het plein, in het dorpshuis...

... maar ook bij de sportschool of voor de supermarkt

is per vierkantje in de regio bepaald welke specifieke indicatorvoorziening de *dichtstbijzijnde* is. De optelsom van het aantal inwoners binnen de aan een bepaalde voorziening toegewezen vierkantjes vormt het (theoretische) draagvlak van deze voorziening.

Let op! Deze modelmatige aanname is nodig om inwoners op een bepaalde manier toe te delen aan een bepaalde voorziening(enkern); het is geen voorspeller in hoeverre mensen daadwerkelijk deze voorziening bezoeken. Zo kunnen mensen hun kinderen vanuit bijvoorbeeld geloofsovertuiging naar een specifieke basisschool brengen, of vanwege formulevoorkeur hun boodschappen (vaker) een dorp verderop doen. Hiermee wordt in het model niet specifiek rekening gehouden, maar waarschijnlijk middelen deze bewegingen elkaar enigszins uit. Ook is er geen rekening gehouden met het aantal voorzieningen van een bepaald type dat aanwezig is in een kern; er is minimaal één indicatorvoorziening aanwezig.

De inwoneraantallen bij de kernen op de kaarten zijn de inwoneraantallen in de bebouwde kom van een kern zoals afgebakend door CBS. In de nabije-buur-analyse, met de vierkanten van 100 bij 100, zijn alle inwoners meegenomen, ook de inwoners van het buitengebied.

Zij zijn dus ook meegenomen in de berekening voor het draagvlak van de meest nabije indicatorvoorziening.

Kwalitatief: differentiatie naar reistijd

Om een gevoel te krijgen bij hoe hoog het huidige voorzieningenniveau is in de regio is per indicatorvoorziening in beeld gebracht hoeveel van de daarop aangegeven inwoners binnen een acceptabele reistijd van de voorziening wonen. Hiervoor zijn per voorziening en modaliteit bepaalde kengetallen gehanteerd, zoals hieronder in de tabel weergegeven.

In het rekenmodel zijn overigens wel alle inwoners (vierkantjes) meegenomen in de telling, ongeacht de reistijd. Met name in landelijke gebieden zijn mensen bereid verder te reizen dan dat men gemiddeld acceptabel vindt. De acceptabele reistijd en voorkeursmodaliteit zijn geïnterpreteerd op basis van het landelijke

Indicatorvoorziening	Reistijd	Modaliteit	Draagvlaknorm
Basisschool	15 minuten	lopen	1.000 inwoners
Huisarts	15 minuten	fietsen	2.000 inwoners
Supermarkt	15 minuten	fietsen	6.000 inwoners
Hema	15 minuten	autorijden	15.000 inwoners
Ziekenhuis	30 minuten	autorijden	100.000+ inwoners

onderzoek Bereikbaarheid op Peil (Ministerie Infrastructuur en Waterstaat, 2025).

Draagvlak in de toekomst

Het gemiddeld aantal inwoners per huishouden neemt in ons land al jaren af. In dit model wordt voor het jaar 2050 gerekend met een autonome inwonerdaling^a van 10% ten opzichte van nu.

Ook is voor ieder van de indicatorvoorzieningen een toekomstige drempelwaarde gehanteerd als normgetal. Zoals eerder beschreven zijn er autonome trends waardoor een voorziening meer inwoners nodig heeft in het verzorgingsgebied om rendabel te blijven in de toekomst. De gehanteerde draagvlaknormen, die in de verdere berekeningen als drempelwaardes zijn gebruikt, zijn in onderstaande tabel opgenomen.

^a De mate van vergroening of vergrijzing per locatie en de invloed daarvan op het gebruik van bepaalde voorzieningen (meer kinderdagverblijf of ouderenzorg?) is niet gemodelleerd.

Mismatch in de toekomst?

Per kern is vervolgens becijferd in hoeverre een bepaalde (indicator)voorziening in de toekomst nog op voldoende draagvlak kan rekenen. Door de combinatie van huishoudensverdunding en opschuivende drempelwaardes zullen er in dit model een flink aantal kernen één of soms zelfs twee niveaus terugvallen als er niets gebeurt (in de nulvariant). Om het voorzieningenniveau in deze kernen te ondersteunen, zijn er nieuwe huizen nodig om het inwonertal op peil te houden.

Van benodigde inwoners naar benodigde woningen

Om te bepalen hoeveel er rekenkundig bijgebouwd moet worden, dient rekening te worden gehouden met de gemiddelde huishoudensgrootte. Niet iedere woning huisvest immers evenveel mensen.

In het model is gerekend met de gemiddelde huishoudensgrootte van de betreffende kern (waar de voorziening gevestigd is). Hiervoor is de huidige huishoudensgrootte (gemiddeld op 2,2 in de regio^a) opnieuw verminderd met 10%, aangezien ervan uit wordt gegaan dat er in 2050 gemiddeld minder mensen in één huis wonen (meer vergrijzing).

^a CBS statline (2025).

Rekenvoorbeeld

Voorziening A in kern X behouden

= dichtstbijzijnde voorziening voor		ca. 800 inwoners
- 10% huishoudensverdunding richting 2050		
= toekomstig draagvlak voor voorziening A in 2050	$(800 \times 0,9)$	= ca. 720 inwoners
Toekomstig normgetal voor behoud voorziening A		= ca. 1.000 inwoners
tekort aan draagvlak voorziening A	$(1.000 - 720)$	= ca. 280 inwoners
/ lokale huishoudensgrootte (in kern X in de toekomst)		= ca. 2,24 inwoners per huis
Benodigd aantal woningen voor behoud voorziening A in kern X	$(280/2,24)$	= 125 woningen

Christalleriaanse optelsom

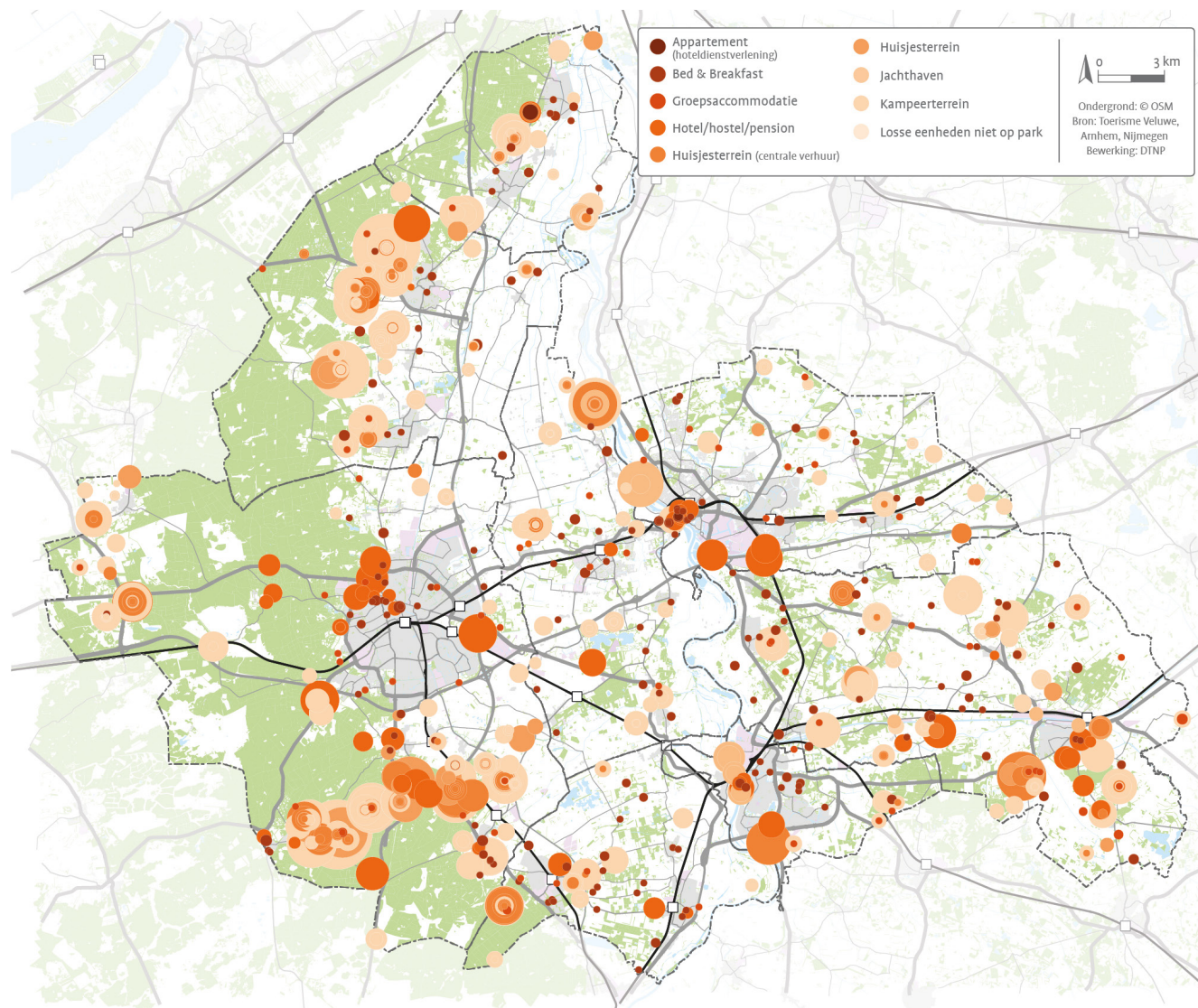
De woningen die in een bepaalde variant worden bijgebouwd in een van de dorpskernen tellen vervolgens ook mee bij de kernen die op een hoger niveau in de hiërarchie zitten. Zo zijn eventuele nieuwe inwoners die in Empe komen wonen, voor de huisarts aangewezen op Voorst, en voor de Hema op Zutphen. Het ondersteunen van voorzieningen in de kleinere kernen werkt dus door naar de grotere (zie illustratie op p. 12).

Wanneer in een bepaalde variant een voorziening wegvalt, zijn de getroffen inwoners (waarvoor deze voorziening de dichtstbijzijnde was) op een andere locatie aangewezen. Middels de nabijebuurtanalyse worden deze inwoners (per vierkantje) dan opnieuw toegewezen en doorgerekend.

Verblijfstoerist als draagvlakverdubbelaar

In sommige delen van de regio is ook het verblijfstoerisme een factor van belang voor het voorzieningenvraagstuk. Met name voor commerciële voorzieningen zoals supermarkten, restaurants en Hema's kan de lokale overnachtingscapaciteit een flinke plus in omzet betekenen; de lokale basisschool zal daarentegen niet profiteren van de aanwezigheid van deze extra (tijdelijke) inwoners. In het model is voor de kernen Beekbergen, Eerbeek, Epe, Hoenderloo en Loenen rekening gehouden met extra draagvlak voor bepaalde voorzieningen.

Toeristische overnachtingsvoorzieningen (geschaald naar capaciteit)

Inventarisatie voorzieningenstructuur

Onderaan de ladder van het voorzieningenmodel vinden we de buurtschappen en kleine kernen die geen van de indicatorvoorzieningen in de kern hebben. Maar dit betekent niet dat hier helemaal niets te doen is!

Bijzonderheden

Of een buurtschap in deze analyse opgenomen is als 'kern' hangt af van de buurtindeling zoals CBS deze hanteert. Voor de acht hier weergegeven kernen is op buurtniveau data beschikbaar, terwijl andere buurtschappen opgaan in de grotere CBS-buurt 'buitengebied X' of 'verspreide huizen Y'.

Geen indicatorvoorziening

Hoewel de basisschool ontbreekt, is in vijf van de acht kleine kernen wel een andere openbare voorziening aanwezig. Daarbij gaat het om een café/restaurant in Hoog Soeren en Zwiëp, een buurt-/dorps huis in Vorchten en Okkenbroek en een kinderopvang in Oeken en Okkenbroek. Deze locaties vervullen een belangrijke lokale ontmoetingsfunctie, en zijn daarmee van grote waarde voor de leefbaarheid.

Andere indicatorvoorziening soms wel binnen bereik

Dat een kleine kern geen eigen indicatorvoorziening heeft, betekent overigens niet automatisch dat de inwoners helemaal misgrijpen. Zij kunnen in theorie nog steeds wel binnen een acceptabele reistijd van een naastgelegen voorzieningekern wonen, zeker omdat die tijd verschilt per indicatorvoorziening.

Zo moeten inwoners van Posterenk meer dan 15 minuten lopen naar een basisschool (onacceptabele reistijd), terwijl ze wel binnen een acceptabele reistijd van een huisarts (< 10 minuten fietsen), supermarkt (< 15 min. fietsen) en Hema (< 10 min. autorijden) wonen. In totaal kan grofweg de helft van de inwoners van deze acht kleine kernen wel binnen de acceptabele reistijd over een supermarkt beschikken, kan tweederde binnen de acceptabele reistijd een huisarts bezoeken, en zijn alle 1.200 inwoners binnen 15 autominuten bij een Hema.

Toch is het, vanuit het draagvlak voor voorzieningen bekeken, niet logisch om in deze buurtschappen woningen toe te voegen, aangezien de afstand tot een basisschool (de eerste trede van de ladder van indicatorvoorzieningen) voor bijna iedereen^a te groot is.

a Slechts 5% van de inwoners van deze 8 kernen woont binnen 15 minuten lopen van een basisschool. Alle inwoners van de 8 kernen wonen echter wel binnen 15 minuten fietsen van een basisschool.

Het kennisinstituut voor mobiliteit (KiM) heeft in sept. '24 onderzoek gedaan naar wat mensen een acceptabele reistijd vinden voor een bepaalde voorziening (beeld: min. I&W (2025) Bereikbaarheid op Peil)

2.1 Basisonderwijs en kinderopvang

Het basisonderwijs is de meest fijnmazige voorzieningenlaag in het model, en een belangrijke indicator voor de leefbaarheid in een kern, zeker voor jonge gezinnen. Om een goede kwaliteit aan (organiseerbaar) basisonderwijs te kunnen blijven verzorgen, is een minimaal leerlingenaantal nodig in de directe nabijheid.

Aantal kernen met basisschool: 47
Aantal kernen zonder basisschool: 8

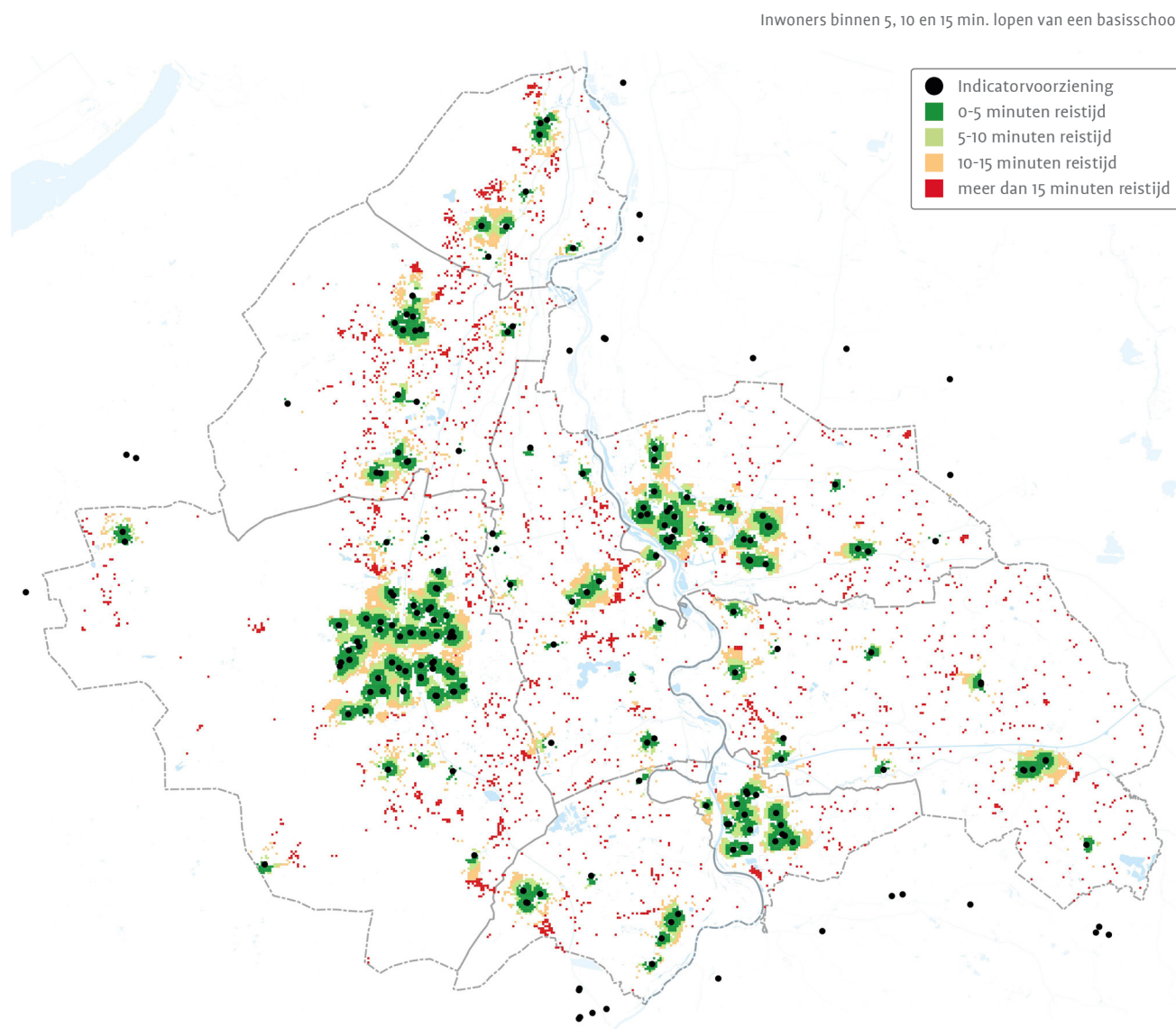
Bereik: 15 min. lopen
Dekkingsgraad nu: 95,2% (niet rood)
Inwoners buiten bereik: 20.500 inwoners

Normgetal: 1.000 inwoners
Voorzieningen in de knel: ca. 13 à 14 kernen^a

Bijzonderheden:

Overige voorzieningen in deze kernen zijn meestal kinderopvang (kdv of bso), en soms een dorps huis en/of café. De basisschool in Okkenbroek is in 2025 gesloten, waardoor inwoners nu op een onacceptabele reistijd van deze indicatorvoorziening wonen (rode stippen).

^a Hoenderloo voldoet nét niet aan de richtinggevende norm. Bijlage 1 geeft een volledig overzicht per voorziening(enkern).

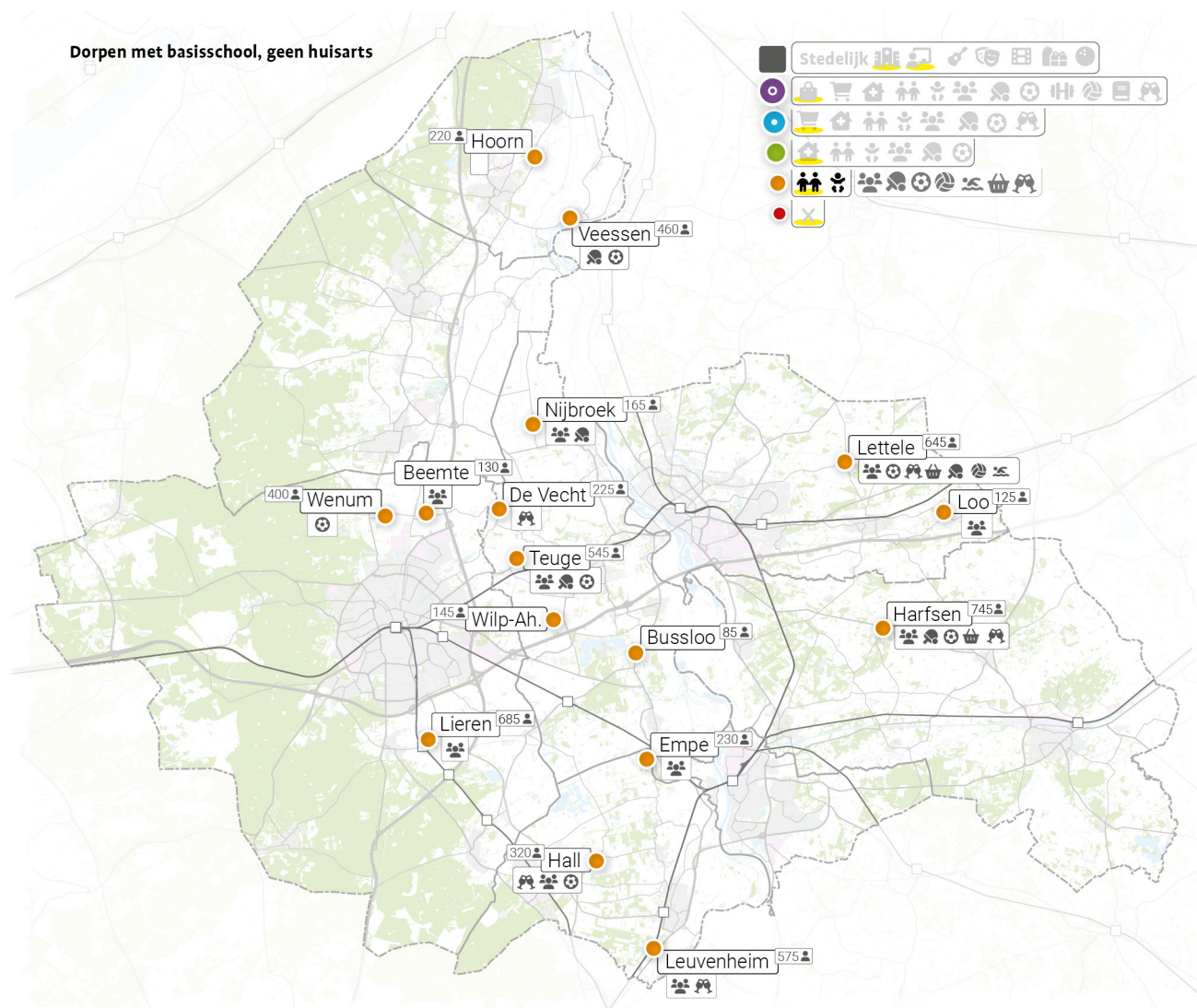
Voorzieningen in de knel

Opvallend veel basisschoolkernen kunnen als risicovol worden aangemerkt. Dit komt door het beperkte inwonertal van het buurtschap of de dorpskern en directe omgeving. Er zijn, door de vele kleine dorpscholen, in de regio veel scholen in relatie tot het leerlingenaantal. (Of een school daadwerkelijk sluit, hangt van meer af dan deze berekening.)

In de meeste van deze gevallen is het normgetal dusdanig ver uit beeld, dat het überhaupt de vraag is of bijbouwen in deze kern (ten behoeve van het behoud van deze voorziening) verdedigbaar/toekomstbestendig is.

In Beemte, Nijbroek, Wilp-Achterhoek, Hall, De Vecht en Empe lijkt het zeer onlogisch om te proberen het normgetal te halen: hiervoor zou de kern in omvang moeten verdubbelen. In andere gevallen, bijvoorbeeld Bussloo en Loo, is het ook de vraag of bijbouwen logisch is, gezien het lage aantal huishoudens waarvoor deze voorziening de dichtstbijzijnde is (alternatief in buurdorp).

Opvallend is dat de 'huisartsenkernen' Almen en Hoenderloo op termijn de norm voor de basisschool ook mogelijk (net) niet halen zonder toevoeging van woningen (zie bijlage 1).

2.2 Huisartsen

De huisartsendekking is vrij goed in de regio Stedendriehoek. Bij Harfsen ligt een opvallend 'gat' in de voorzieningenstructuur.

Aantal kernen met minimaal één huisarts: 31 kernen

Aantal kernen zonder huisarts: 24 kernen

Bereik: 15 min. fietsen

Dekkingsgraad nu: 99,2% (niet rood)

Inwoners buiten bereik: 3.600 inwoners

Normgetal: 2.000 inwoners

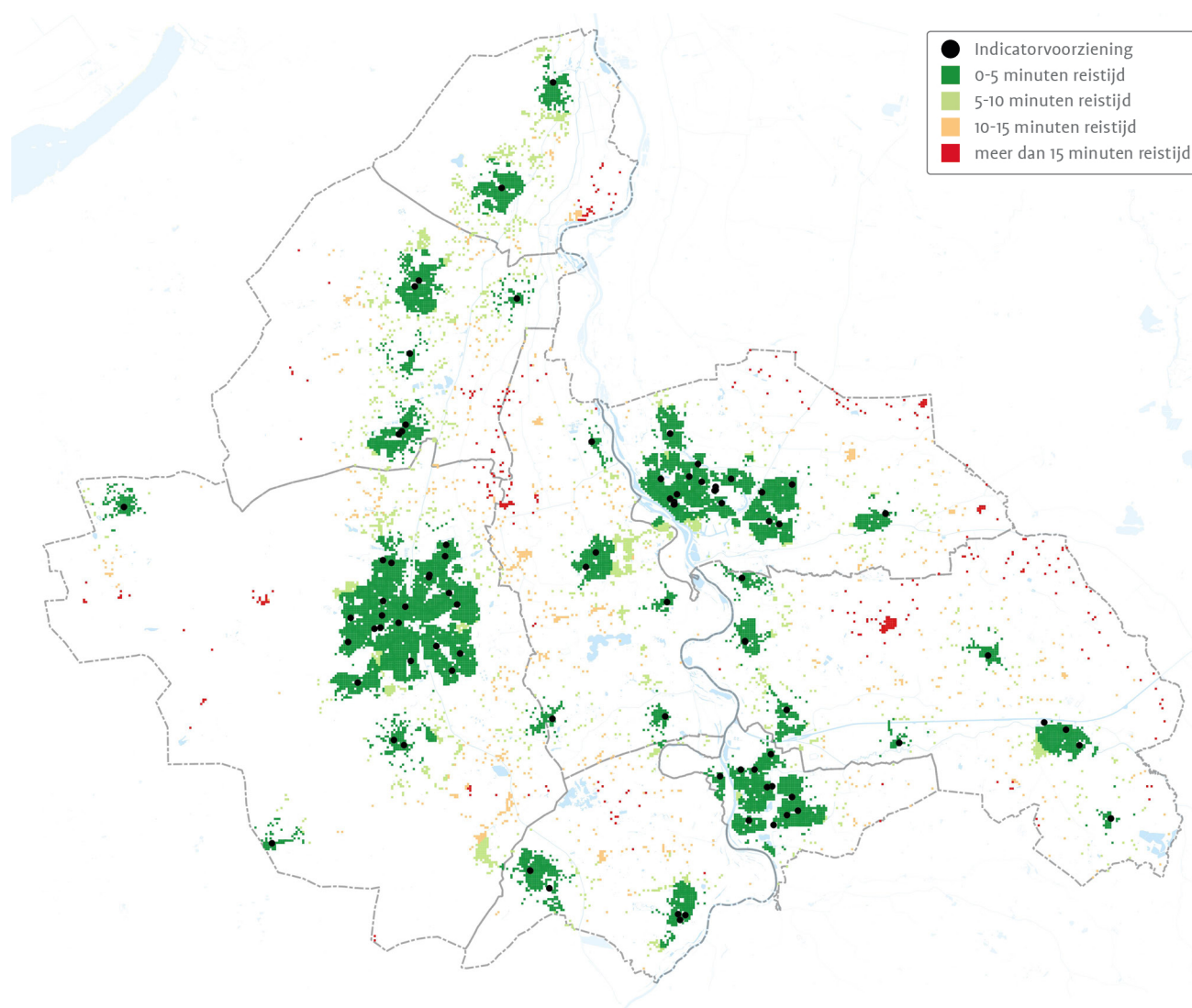
Voorzieningen in de knel: ca. 8 kernen

Bijzonderheden:

Alleen zelfstandige vestigingen van een huisarts(en-praktijk) zijn meegenomen. Facultatieve aanwezigheid van een (basis)arts in bijvoorbeeld een verzorgingstehuis of een wekelijks (inloop)spreekuur in een dorps huis is niet meegerekend.

Qua overige voorzieningen in de huisartsenkernen zien we vooral veel sportvoorzieningen en verenigingsleven. Bijna alle kernen van dit niveau hebben een voetbalvereniging en een dorps huis, met uitzondering van Epse (geen dorps huis) en Hoenderloo (geen voetbalvereniging).

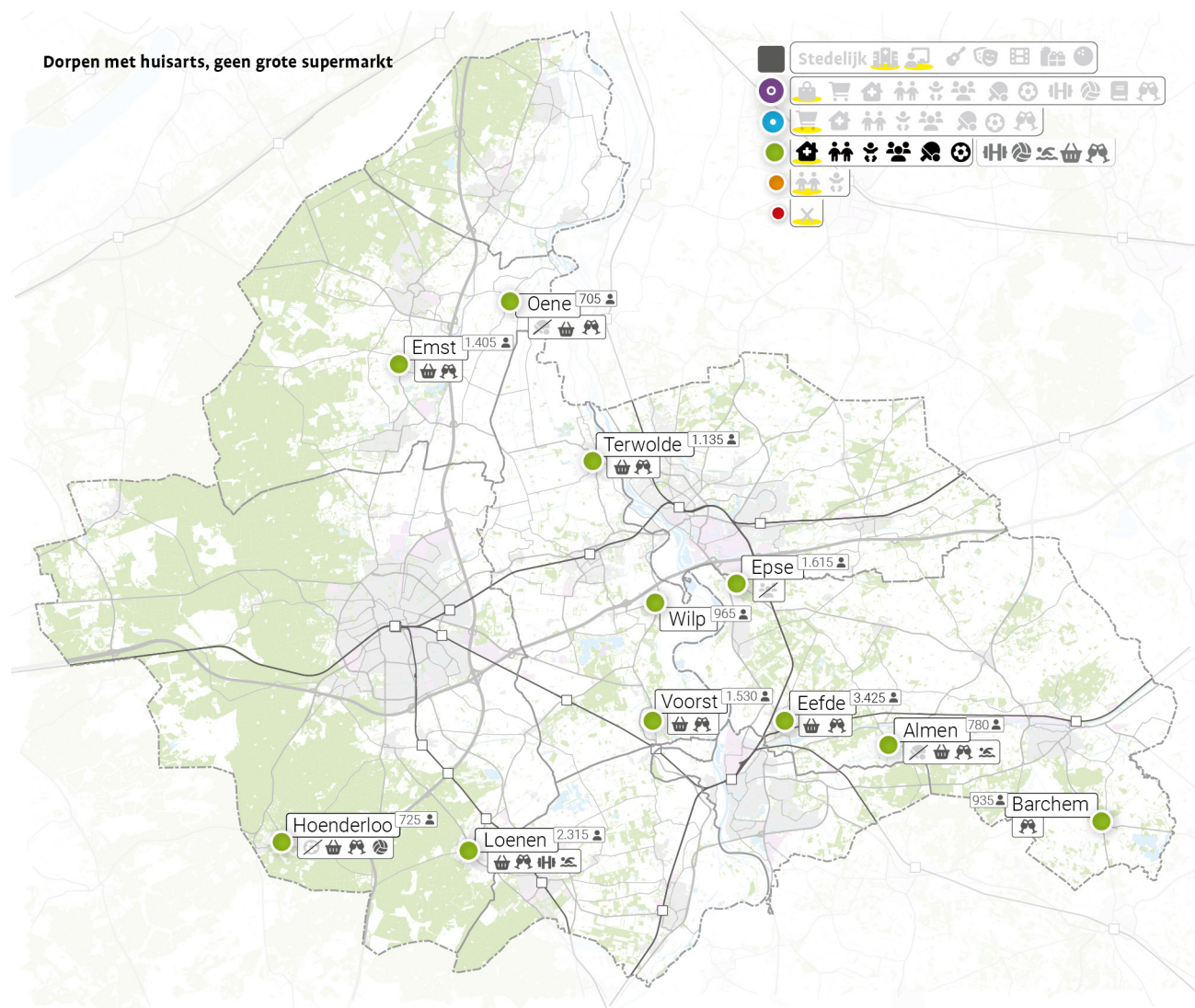
Inwoners binnen 5, 10 en 15 min. fietsen van een huisarts

Voorzieningen in de knel

In Almen, Hoenderloo en Barchem is het normgetal ver uit beeld. Deze kernen van circa 750 tot 1.000 inwoners zouden (meer dan) moeten verdubbelen om in de toekomst een huisarts te kunnen houden. In Hoenderloo is veel toeristische overnachtingscapaciteit. Hierdoor is er waarschijnlijk meer draagvlak voor een huisarts.

In de overige risico-gevallen ligt het normgetal niet heel ver weg en is het aantal mensen dat binnen bereik woont, in de directe omgeving van het dorp, wel substantieel. Het lokaal kunnen behouden van deze voorzieningen vraagt daar om beperkte woningtoevoegingen. In Eefde, Loenen en Voorst is het draagvlak groot genoeg.

* Het aantal inwoners op de kaart betreft het aantal inwoners binnen de bebouwde kom

2.3 Grote supermarkt

Een toekomstbestendige supermarkt moet groot genoeg zijn om het wekelijkse boodschappenlijstje in af te strepen. Kleinere winkels worden vaker overgeslagen en daarvan staat de exploitatie sterk onder druk. De grotere supermarkt is bovendien een indicator voor de aanwezigheid van andere voorzieningen, zoals een bibliotheek(punt) of sporthal.

Aantal kernen met supermarkt > 1.000 m²: 20 kernen

Aantal kernen zonder grote supermarkt: 35 kernen

Bereik: 15 min. fietsen

Dekkingsgraad nu: 97,2% (niet rood)

Inwoners buiten bereik: 11.700 inwoners

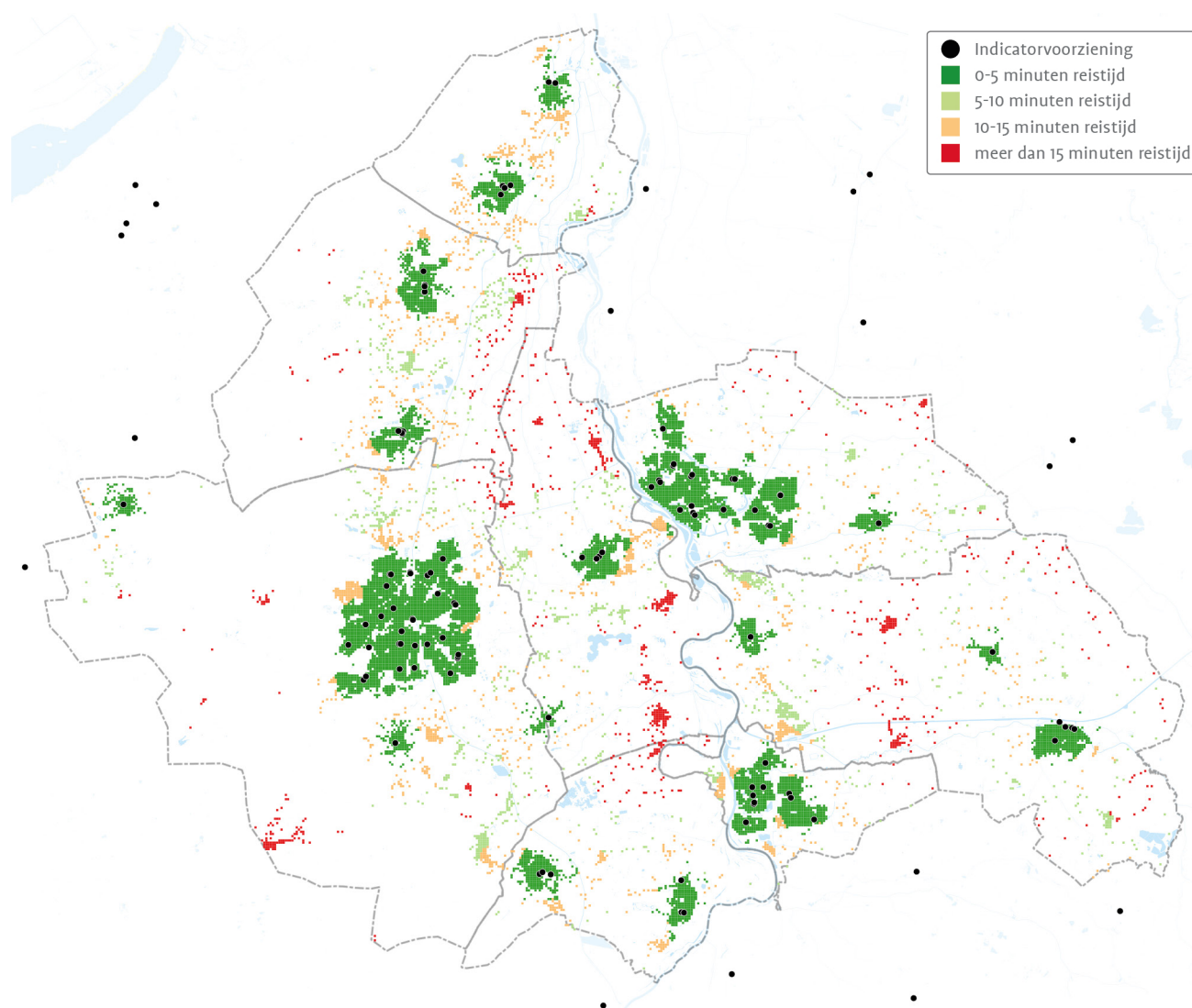
Normgetal: 6.000 inwoners

Voorzieningen in de knel: ca. 8 kernen

Bijzonderheden:

Voor deze modelstudie is uitgegaan van een omvang van minimaal 1.000 m² winkelvloeroppervlak per kern. Dit kan één of twee supermarkten betreffen. Veel 'huisartsendorpen' beschikken wel over een minisuper (Almen) of een redelijk complete dorpssuper (Eefde). Voorzieningen met een soortgelijke draagvlaknorm zijn

Inwoners binnen 5, 10 en 15 min. fietsen van een grote supermarkt

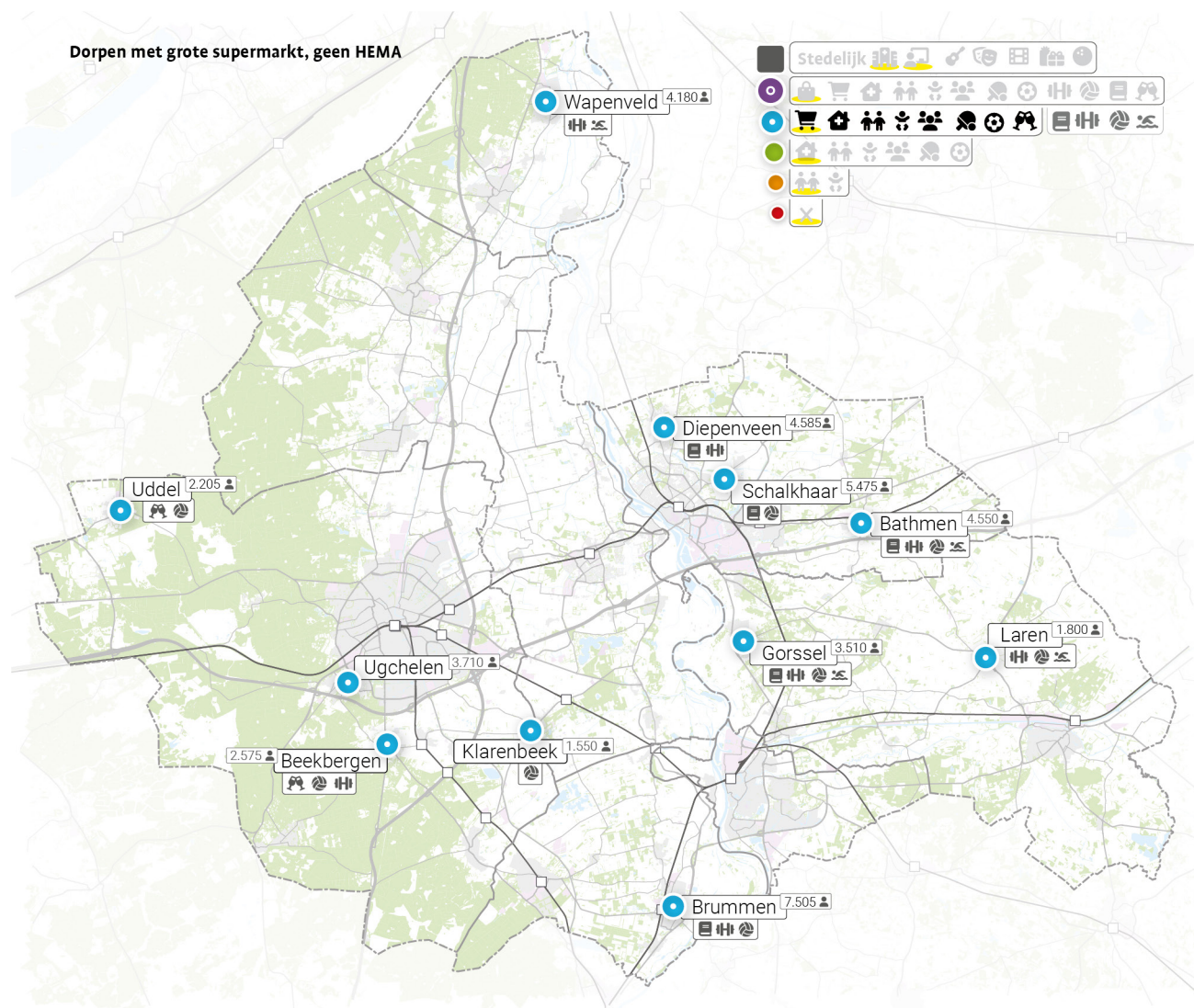

bibliotheek(punt) en fitness. Veel van deze dorpen met een ruime supermarkt hebben ook een sporthal, geschikt voor de meeste zandsporten.

Voorzieningen in de knel

Het merendeel van de supermarktkernen staan er redelijk goed voor. Met name rondom de grote steden is de dekking goed en de fijnmazigheid hoog. Zo zouden er, bij het wegvallen van de supermarkt in Diepenveen of Schalkhaar, nauwelijks extra mensen buiten bereik van een grote supermarkt komen te wonen. De dan dichtstbijzijnde supermarkt (in Deventer) is namelijk nog steeds binnen 10 of 15 minuten fietsen te bereiken. Het wegvallen van deze supermarkten zou modelmatig gezien dan ook geen verslechtering van de leefbaarheid opleveren. In de lokale beleving kan dit echter anders liggen en kan het voorzieningenniveau op termijn gaan verschromelen (het wegvallen van een supermarkt als hoofdtrekker kan nadelige gevolgen hebben voor andere winkels in de kernen). Daarnaast kan er een grotere druk op de supermarkten in Deventer komen te liggen. Voor de inwoners uit het buitengebied (Tjoene, Averlo, Frieswijk) komen de supermarkten wel op grotere afstand te liggen.

Het lokale draagvlak in Klarenbeek, Laren en Uddel is krap, waardoor de afhankelijkheid van (toeristische) bezoekers hier groot is om toch een rendabele supermarkt mogelijk te maken. Bathmen, maar ook Wapenveld zijn er qua benodigd draagvlak al bijna. De lokale woningbouwprogrammering biedt al soelaas.

* Het aantal inwoners op de kaart betreft het aantal inwoners binnen de bebouwde kom

2.4 Hema

Warenhuis Hema is gekozen als indicatorvoorziening voor grotere (dorps- en wijk)centra met een uitgebreid aanbod aan winkels en diensten die inwoners frequent nodig hebben. In dit voorzieningenniveau komen we vijf grote dorpen en Lochem tegen. Deze kernen hebben een belangrijke bovenlokale verzorgende functie, onder de drie grote steden in de regio.

Aantal kernen met Hema: 9 kernen
Aantal kernen zonder Hema: 46 kernen

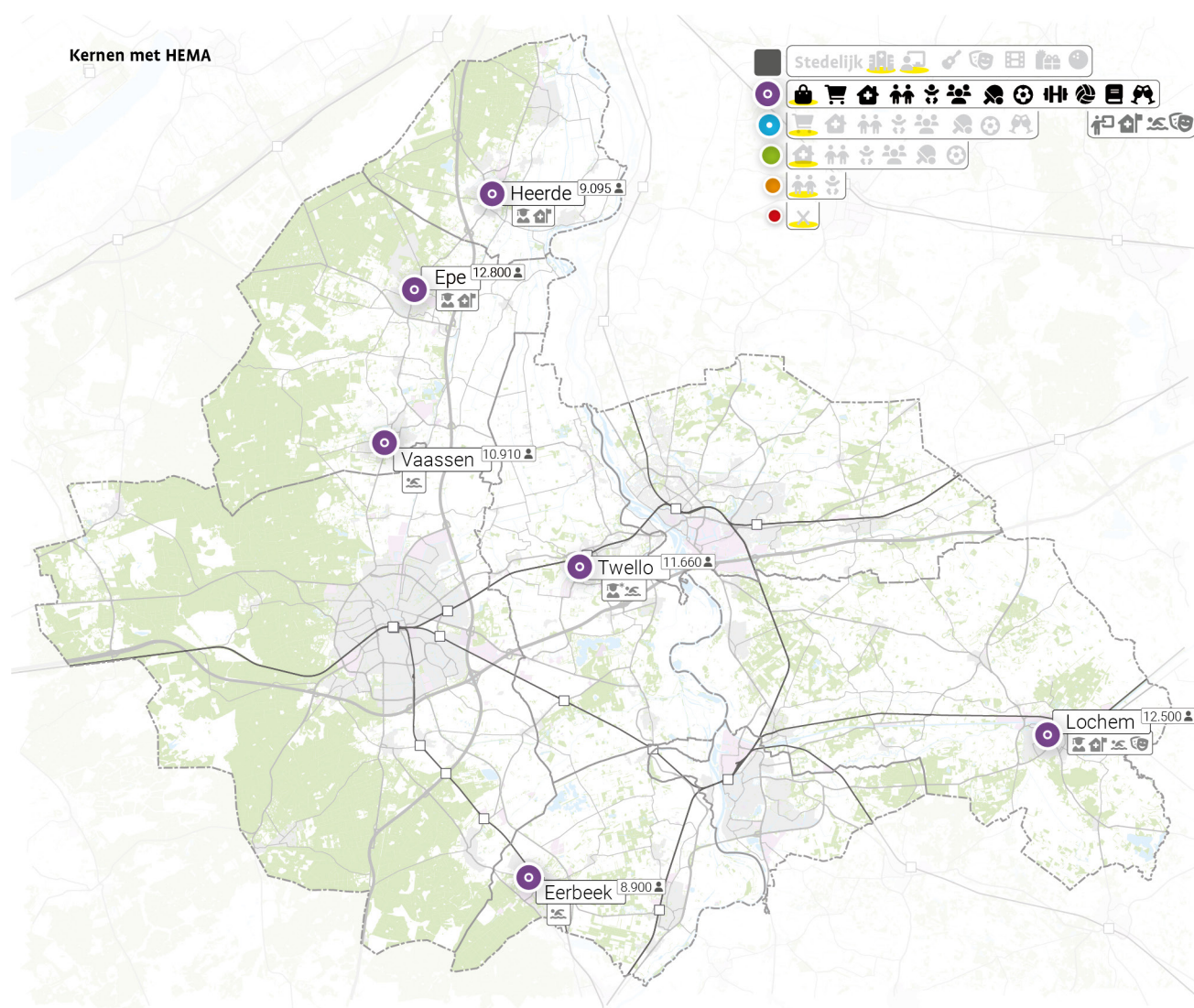
Bereik: 15 min. auto
Dekkingsgraad nu: 98,9% (niet rood kaart p.24)
Inwoners buiten bereik: 4.700 inwoners

Normgetal: 15.000 inwoners
Voorzieningen in de knel: ca. 3 kernen

Bijzonderheden:

Warnsveld is ook een Hema-dorp, maar is vanwege de verwevenheid met het stedelijk weefsel als dubbelkern met Zutphen-stad meegenomen.

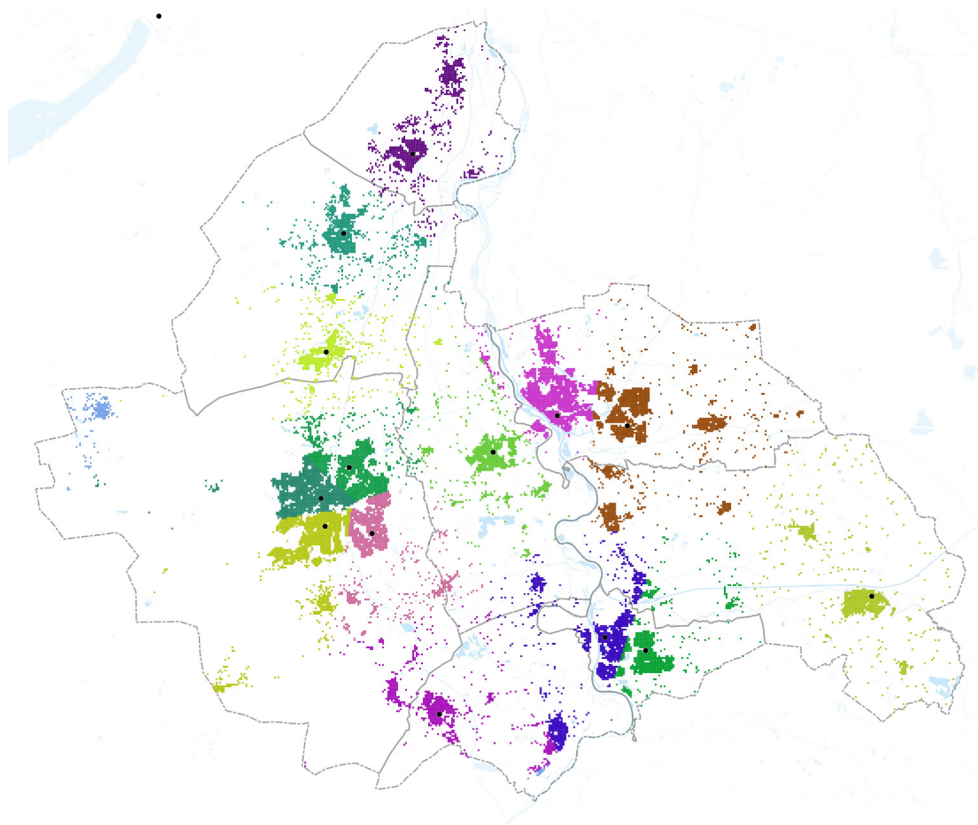
Het voorzieningenniveau in deze dorpen is behoorlijk hoog. Het zijn hoofdkernen in hun gemeente en huisves-

* Het aantal inwoners op de kaart betreft het aantal inwoners binnen de bebouwde kom

ten ook regelmatig een middelbare school, ander winkelaanbod dan de boodschappenwinkels, een zwembad, een volwaardige bibliotheekvestiging, een prikpoli en in Lochem zelfs een kleine schouwburg. Binnen de regio Stedendriehoek is er een vrij natuurlijke verdeling van het verzorgingsgebied per Hema. Onderstaande kaart laat zien voor welke inwoners een bepaald voorzieningencentrum het dichtstbijzijnde is.

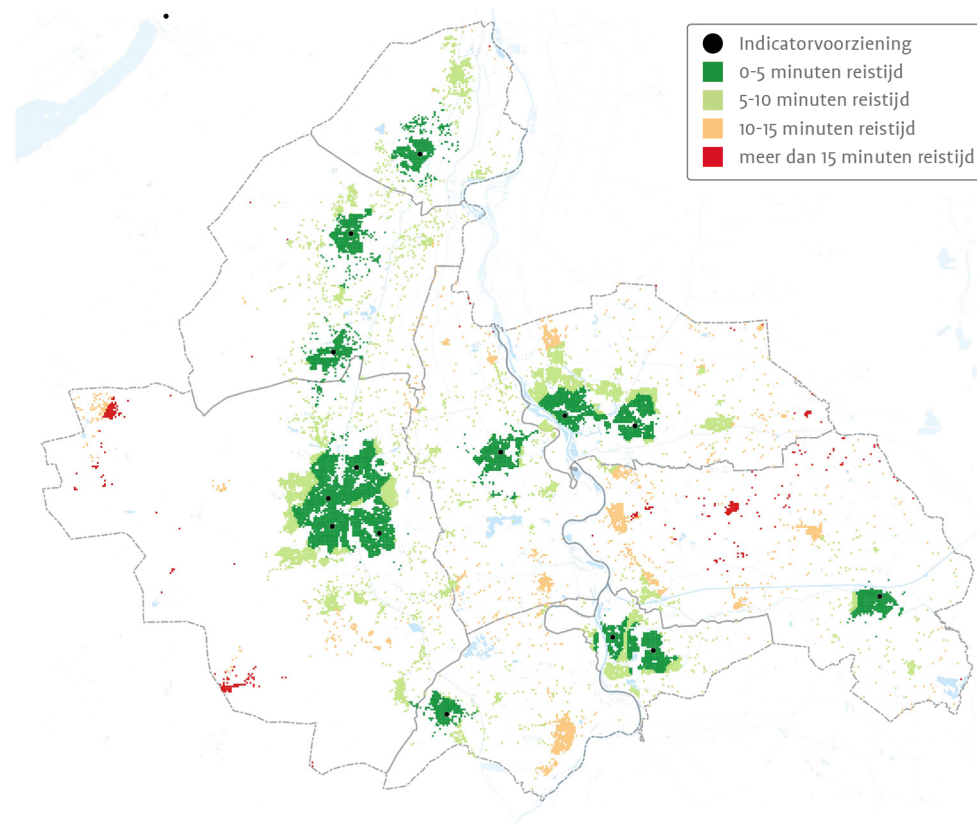
Dichtstbijzijnde Hema voor inwoners

Voorzieningen in de knel

Eerbeek komt rekenkundig inwoners (dus woningen) tekort, maar wordt door het grote aantal toeristische overnachtingen 'verdubbeld', zie p. 13. In Vaassen en Heerde zal het eigen draagvlak (woningbouw) wel een boost kunnen gebruiken om het lokale voorzieningenniveau zo hoog te houden.

Inwoners binnen 5, 10 en 15 min. autorijden van een Hema

2.5 Stedelijke voorzieningen (o.a. ziekenhuis)

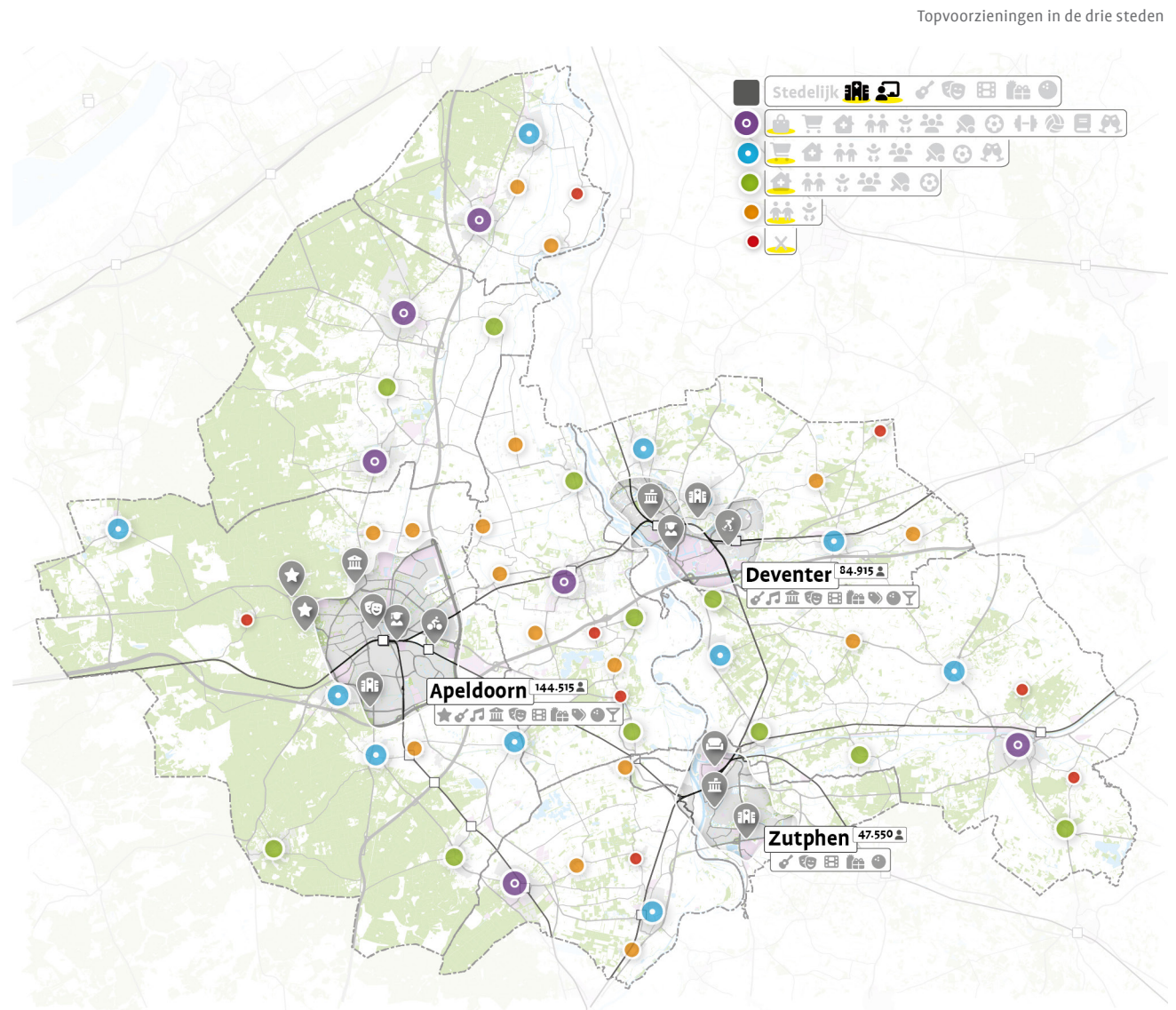
De grote drie van de regio kennen ieder hun eigen onderscheidende 'topvoorzieningen'. De steden, met een eigen hiërarchie in inwonersdraagvlak, huisvesten van oudsher een rijker voorzieningen-niveau vanwege hun topositie in de structuur.

Indicatorvoorziening: ziekenhuis

Wanneer we de ziekenhuizen selecteren als 'indicatorvoorziening', en een acceptabele reistijd van 30 autominuten hanteren zien we dat alle inwoners van de regio binnen het bereik van de ziekenhuizen in Apeldoorn, Deventer, Zutphen én Zwolle wonen. De nabije-buuranalyse laat goed zien (linkerkaart op de volgende pagina) wat grofweg het verzorgingsgebied is van ieder van de ziekenhuizen. Voor Heerde en Wapenveld is het Isala in Zwolle het dichtstbijzijnde ziekenhuis. Epe ligt hemelsbreed iets dichterbij het Deventer Ziekenhuis, maar over de weg heeft het Gelre Ziekenhuis Apeldoorn een vergelijkbare reistijd.

Voorzieningen in de knel?

Op dit bovenste schaalniveau is het lastig spreken van voorzieningen die 'in de knel' zitten. Wat een toekomstbestendige vestigingslocatie is voor een hbo-instelling, ziekenhuis of bepaalde grotere winkelketen hangt van zeer veel factoren af. In hoofdstuk 4, paragraaf 4.1 wordt hier nader op ingegaan.

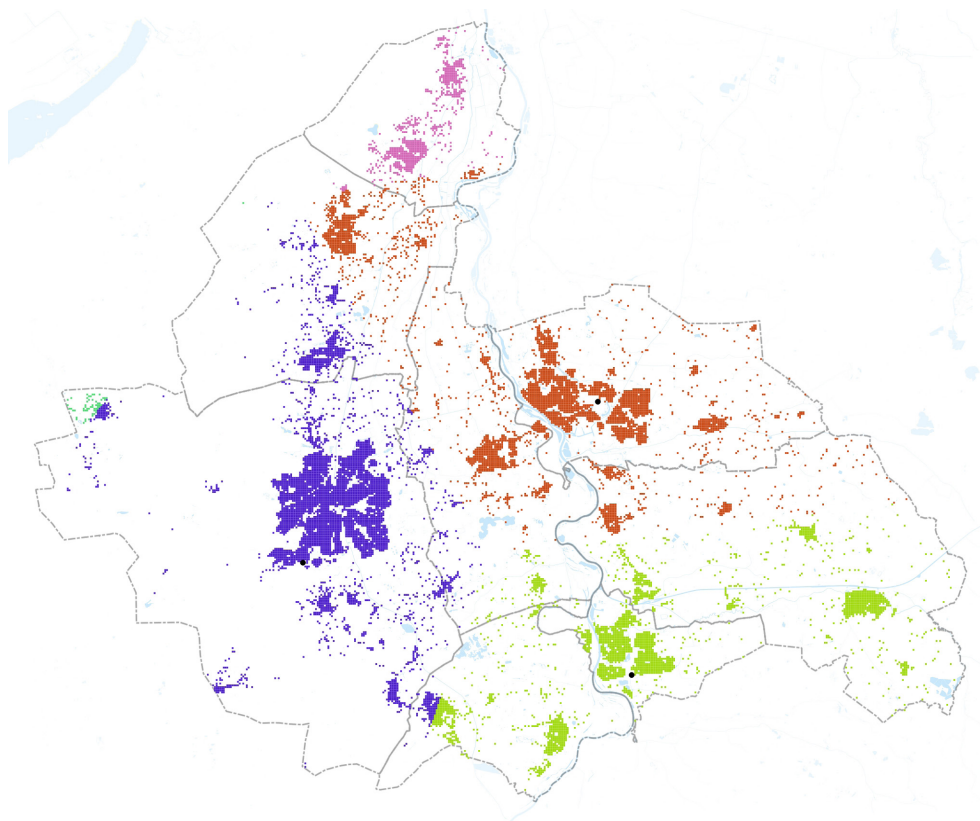
* Het aantal inwoners op de kaart betreft het aantal inwoners binnen het bestaand stedelijk gebied van de drie steden

Overigens kan het wel zo zijn dat bepaalde wijk- of buurtscholen in de stad in de toekomst wellicht onderbezet zijn, terwijl in stedelijke transformatie- of uitbreidingsgebieden bestaande basisvoorzieningen juist overvraagd kunnen worden in de toekomst. In paragraaf 4.2 wordt nader ingegaan op dit vraagstuk.

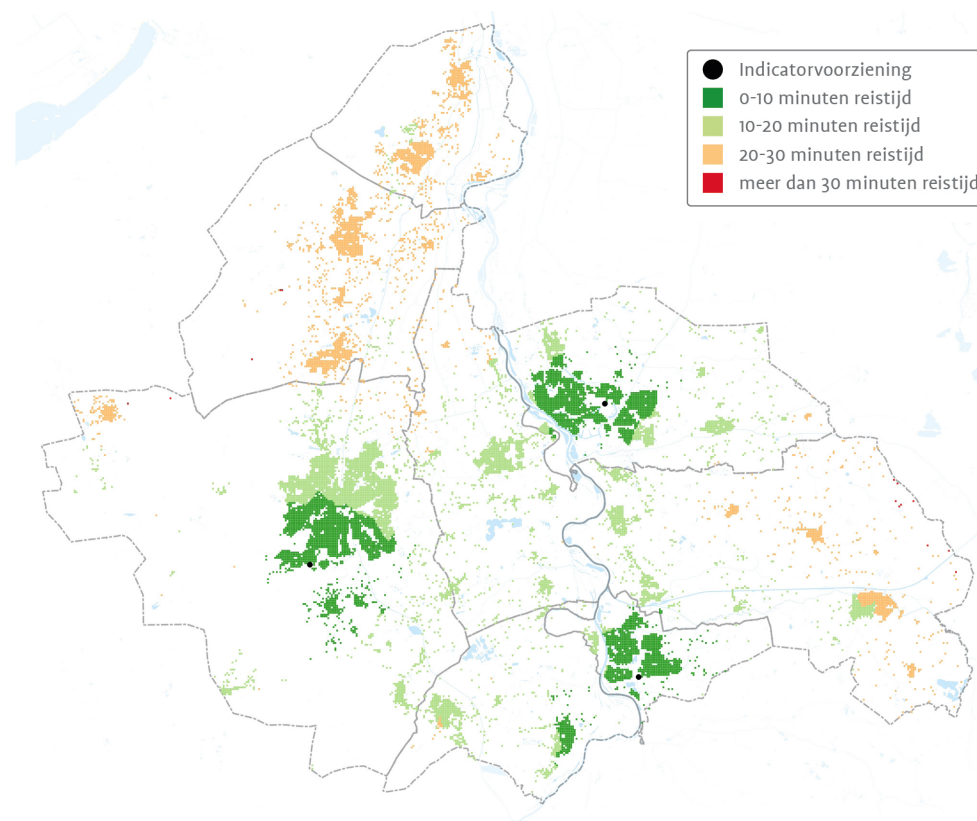
Complementariteit steden belangrijke kwaliteit

Ter illustratie van de rijkheid en variatie aan voorzieningen in de drie steden is het aanbod basis- en topvoorzieningen (met regionale/landelijke aantrekkingskracht) in Apeldoorn, Deventer en Zutphen op de volgende pagina (indicatief) in beeld gebracht. Hoewel deze lijsten en collages zeker niet volledig zijn, laat het wel goed zien dat ieder van de grote drie een ander karakter én voorzieningenaanbod kent.

Dichtstbijzijnde ziekenhuis voor inwoners

Inwoners binnen 10, 20 en 30 min. autorijden van een ziekenhuis

Apeldoorn

ca. 145.000 inwoners

Basisvoorzieningen

208 winkels | 57.200 m² wvo in het centrum

141 horecazaken in het centrum

Gelre ziekenhuizen Apeldoorn

TOP-voorzieningen

Hogeschool Saxion

Politieacademie

Omnisport

Apenheul

Julianatoren

Paleis het Loo en de Kroondomeinen

Theater & Congres Orpheus

CODA museum

Woonboulevard Apeldoorn en de Voorwaarts

Deventer

ca. 85.000 inwoners

Basisvoorzieningen

256 winkels | 48.850 m² wvo in het centrum

132 horecazaken in het centrum

Deventer Ziekenhuis

TOP-voorzieningen

Hogeschool Saxion

De Scheg

Speelgoedmuseum Deventer

Historische binnenstad

Poppodium Burgerweeshuis

Dickensfestijn, Deventer op Stelten & de Boekenmarkt

Go Ahead Eagles

Zutphen

ca. 48.000 inwoners

Basisvoorzieningen

203 winkels | 33.900 m² wvo in het centrum

78 horecazaken in het centrum

Gelre ziekenhuizen Zutphen

TOP-voorzieningen

Stedelijk museum Zutphen | Museum Henriette Polak

Historische binnenstad

Meubelwinkel Eijerkamp

Hanzehuis

Sub-urbaan wonen in de stad Apeldoorn

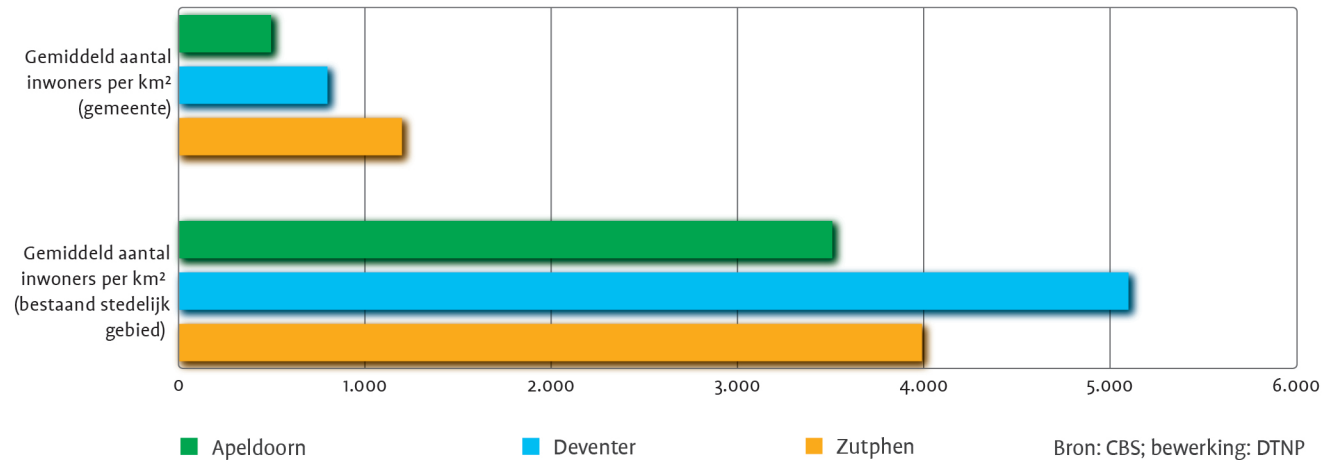
Tot slot valt in de cijfers het sub-urbane karakter van Apeldoorn op, zowel qua voorzieningen als inwoners:

- Zowel de gemeente Apeldoorn als geheel, als de Apeldoornse buurten (CBS-indeling) in het bestaand stedelijk gebied hebben gemiddeld de laagste bevolkingsdichtheid van de drie steden.

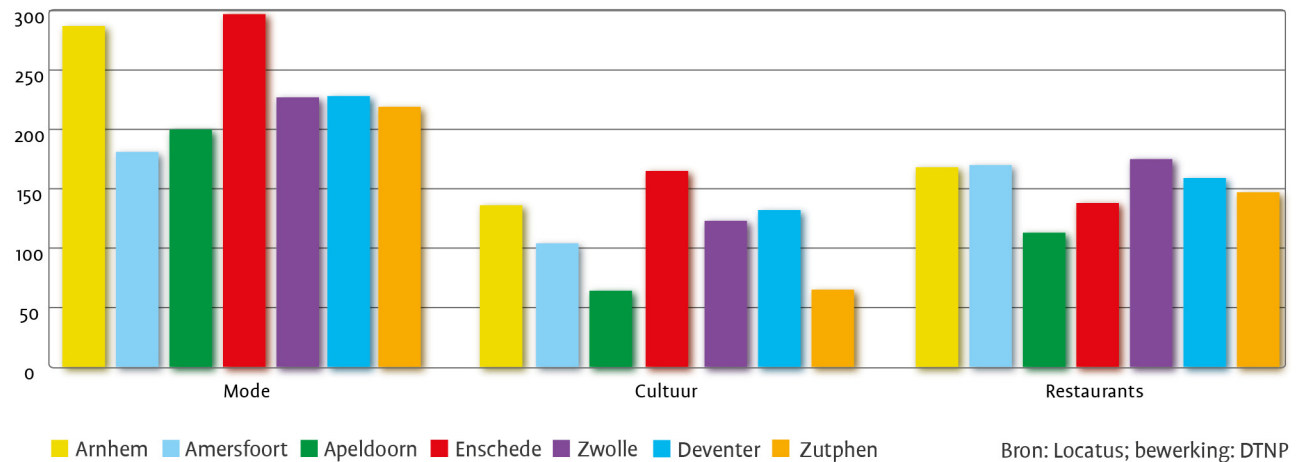
Benchmarkanalyse steden

- Vergeleken met nabijgelegen benchmarksteden, de regio-buren Arnhem (172.000 inwoners in de gemeente), Amersfoort (163.800 inw.), Enschede (162.700 inw.) en Zwolle (134.100 inw.) heeft Apeldoorn vrij weinig voorzieningen per 1.000 inwoners.
- Het totaal aanbod aan modisch winkels, culturele functies en restaurants (zie onderste grafiek) blijft in vloeroppervlak niet alleen achter ten opzichte van bijvoorbeeld Zwolle, maar ook ten opzichte van Deventer en Zutphen.
- Dit geldt ook voor het aantal winkels in de binnenstad (vorige pagina): hoewel Apeldoorn in inwoners de grootste stad is, heeft de binnenstad van Apeldoorn een vergelijkbaar aantal winkels als de binnenstad van Zutphen en 50 winkels minder dan Deventer. Een verklaring ligt in de historie van de steden. Deventer en Zutphen hebben als Hanzesteden meer kleine panden in de historische binnenstad. Apeldoorn heeft gemiddeld grotere winkelpanden en grotere winkels.

Inwonerdichtheid (gemiddeld aantal inwoners per km² in gemeente en bestaand stedelijk gebied)

Voorzieningendichtheid (gemiddeld aantal m² vwo per type voorziening per 1.000 inwoners in bestaand stedelijk gebied, steden gerangschikt op basis van het aantal inwoners)

Behoud van basisvoorzieningen

3.1 Huidig en toekomstig voorzieningenniveau (2050)

In de huidige situatie kent de regio een zeer fijnmazige voorzieningenstructuur. Als er geen inwoners bijkomen neemt het voorzieningenniveau van onderaf geleidelijkerwijs af. Diverse voorzieningenkernen zitten 'in de knel' en vragen om een keuze.

Op basis van de gehanteerde parameters zien we een zeer positief beeld in de regio; voor veruit het grootste deel van de mensen zijn de voorzieningen prima bereikbaar. Wel blijft de dekking van de basisscholen (95%) en supermarkten (97%) achter bij die van de huisarts en de Hema (beide 99%).

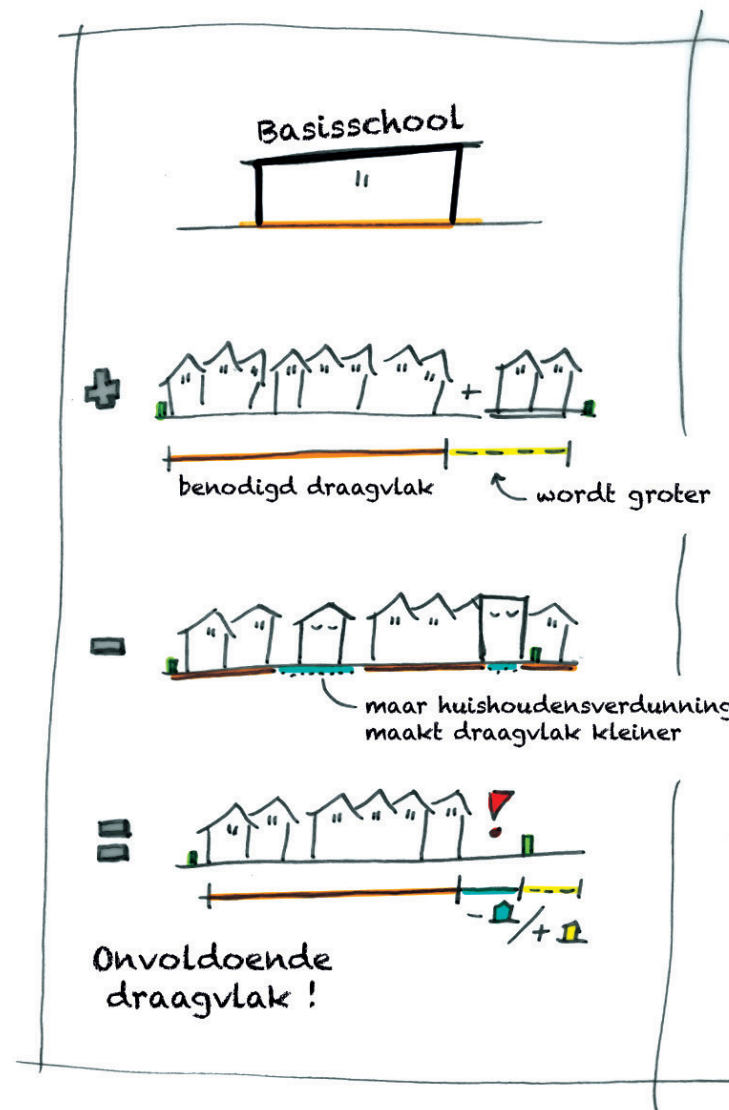
Wanneer er niets gebeurt, zal er waarschijnlijk een aantal voorzieningen wegvallen. Dit is het gevolg van twee autonome ontwikkelingen, zoals ook toegelicht in hoofdstuk 1. Enerzijds hebben de voorzieningen een steeds groter draagvlak nodig om te blijven voortbestaan (rendabel te blijven, voldoende kwalitatieve zorg of onderwijs te bieden, etc.). Anderzijds krimpt de bevolking als gevolg van natuurlijke huishoudensverduunning (en vergrijzing). Deze optelsom zorgt ervoor dat er voor sommige voorzieningen in de toekomst onvoldoende draagvlak overblijft.

Inschatting gevolgen

Als de voorzieningen die in het model onder de norm zitten inderdaad allemaal zouden wegvallen, dan verslechtert het voorzieningenniveau, en daarmee de leefbaarheid, in de regio. In het basisbeeld voor 2050 worden de gevolgen van dit risico ingeschat. Dit is dus een inschatting en geen zekerheid.

Op de kaart op pagina 32 is weergegeven welke kernen (in theorie) een stapje terug zouden doen op de voorzieningenladder. De supermarkt wordt dan over het geheel bekeken de 'minst nabije' voorziening: in 2050 zouden hiervoor circa 23.000 mensen een onwenselijke afstand moeten reizen (meer dan 15 min. fietsen); waardoor de dorpsbewoners dus sterk autoafhankelijk blijven.

In de huidige situatie wonen, op basis van de eerder uiteengezette aannames, circa 31.300 mensen (7%) buiten acceptabele reisafstand van een of meerdere indicatorvoorzieningen. Dit aantal zou in 2050 kunnen oplopen naar circa 41.100 mensen (11%), bij een, als gevolg van natuurlijke huishoudingsverduunning, dalend regionaal inwonertal.

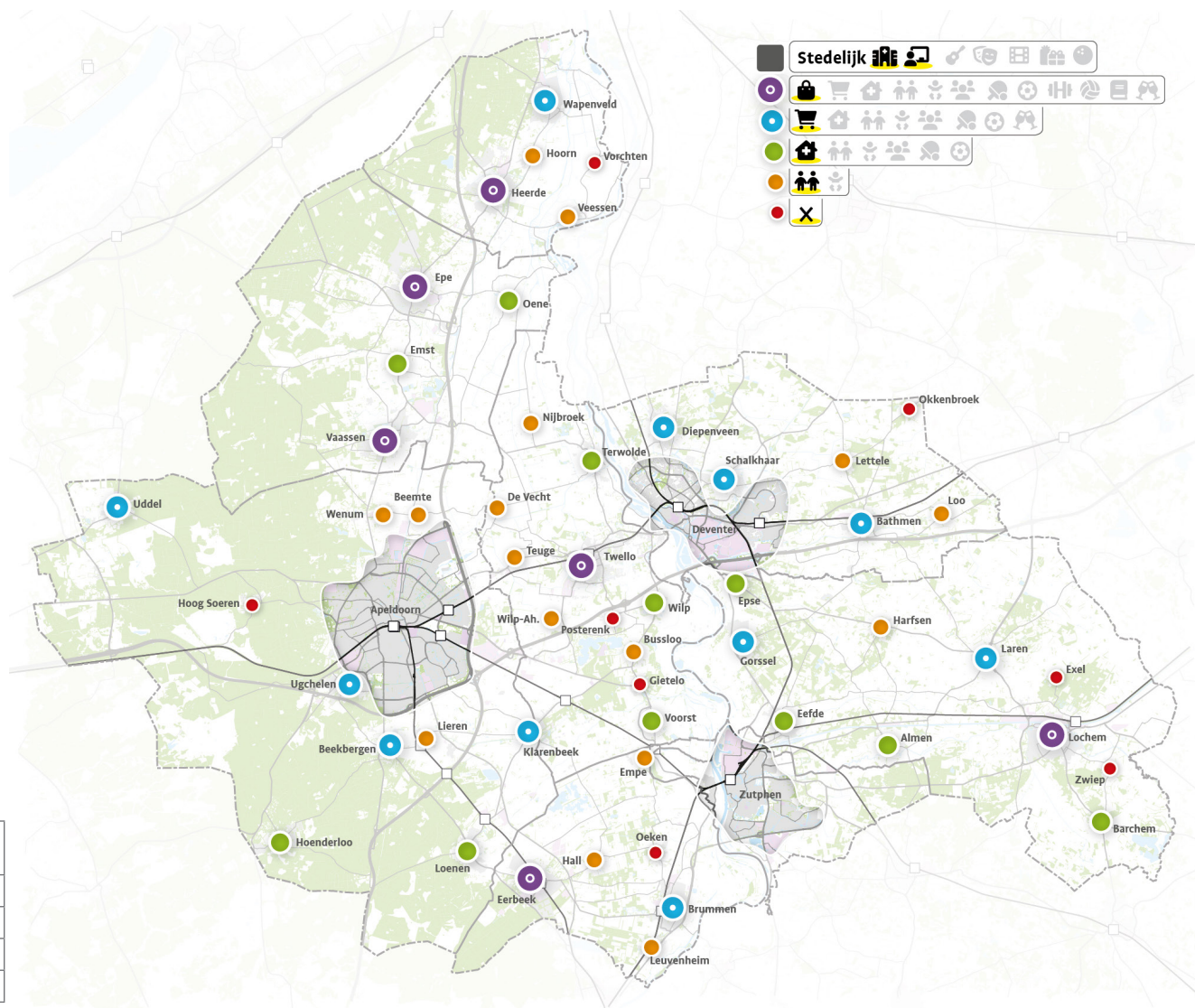
Doel variantenstudie: leefbaarheid verbeteren

Wanneer er buiten de drie grote steden tot 2050 geen inwoners bijkomen (lees: geen woningen meer worden bijgebouwd), verslechtert het voorzieningenniveau (en dus de leefbaarheid) in 26 van de 56 kernen. Vertrekpunt voor de variantenstudie is om de leefbaarheid in de kernen in stand te houden en waar mogelijk te verbeteren ten opzichte van dit 'basisbeeld'.

Daarbij wordt verkend in hoeverre het mogelijk is (en hoeveel extra woningen daarvoor nodig zijn) om in de toekomst het huidige voorzieningenniveau te evenaren of zelfs (op onderdelen) te verbeteren. In alle gevallen wordt het voorzieningenniveau op regionaal niveau uitgedrukt in het aantal mensen dat buiten een acceptabele reistijd van een bepaald type voorziening woont. Het kan dus zo zijn dat bij een bepaalde variant het voorzieningenniveau qua basisscholen verbetert, maar qua supermarktoorziening verslechtert.

Indicator-voorziening:	Vertrekpunt (nu)		Basisbeeld (2050)	
	% inw. binnen reistijd	inw. buiten reistijd	% inw. binnen reistijd	inw. buiten reistijd
Basisschool	95,2%	20.500	94,1%	22.500
Huisarts	99,2%	3.600	97,9%	8.100
Supermarkt	97,2%	11.700	94,0%	23.000
Hema	98,9%	4.700	98,9%	4.300
Totaal	92,7%	31.300	89,3%	41.100

Huidig voorzieningenaanbod in kernen Stedendriehoek

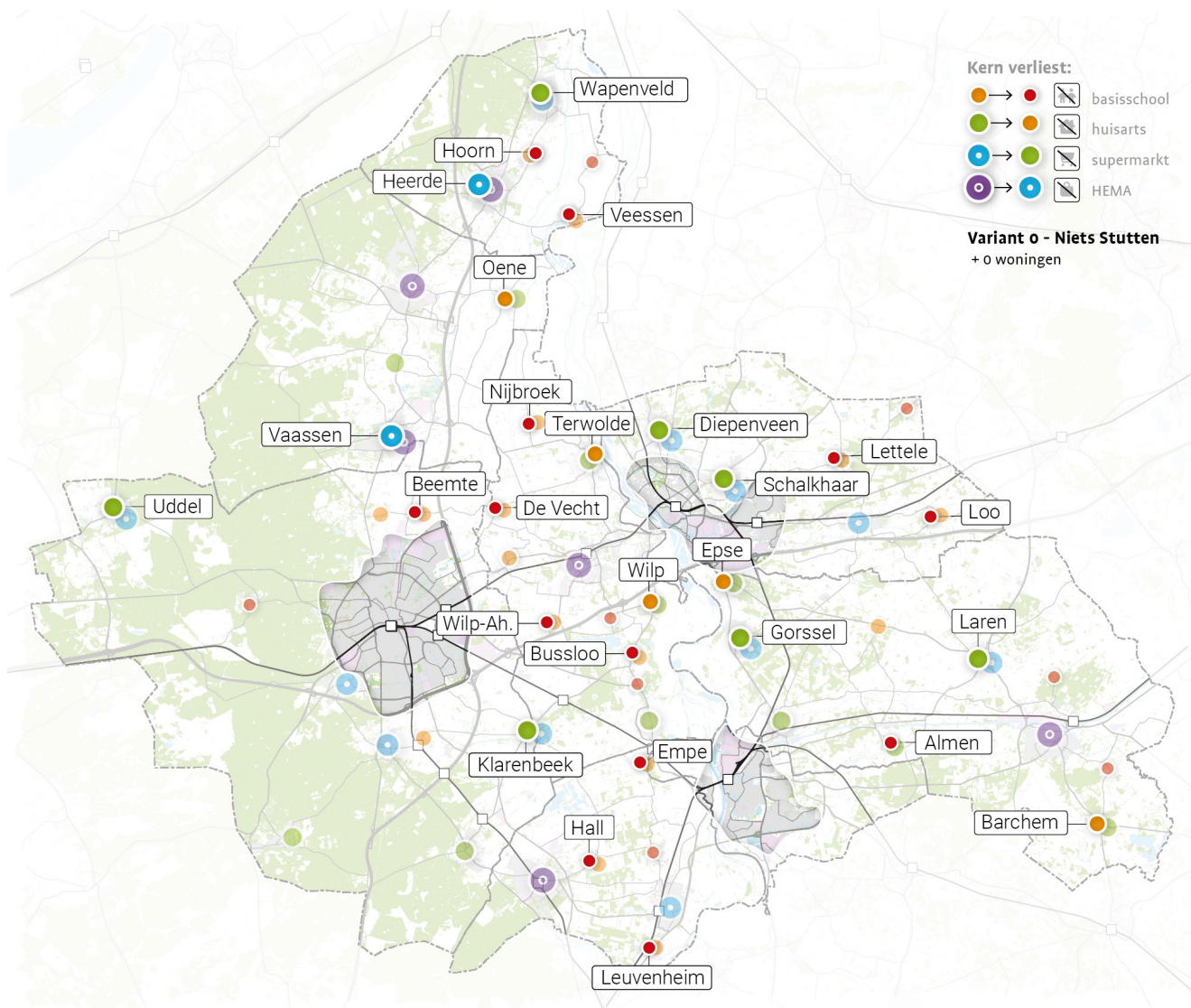
Het keuzemenu: ondersteunen, opplussen of laten afglijden?

In het vervolg van dit hoofdstuk wordt verkend in hoeverre ingrepen in het draagvlak (in het netwerk) eraan kunnen bijdragen om voorzieningen nabij te houden en hoeveel woningen daarvoor nodig zijn. Deze denkoefening kan beleidsmakers en bestuurders helpen bij de toekomstige toedeling van woningbouw aantallen over de regio. Willen we 1.000 woningen inzetten om drie basisscholen overeind te houden of voor het in de benen houden van één grote supermarkt?

Per voorzieningenkern, zoals beschreven in hoofdstuk 2, zijn drie opties mogelijk:

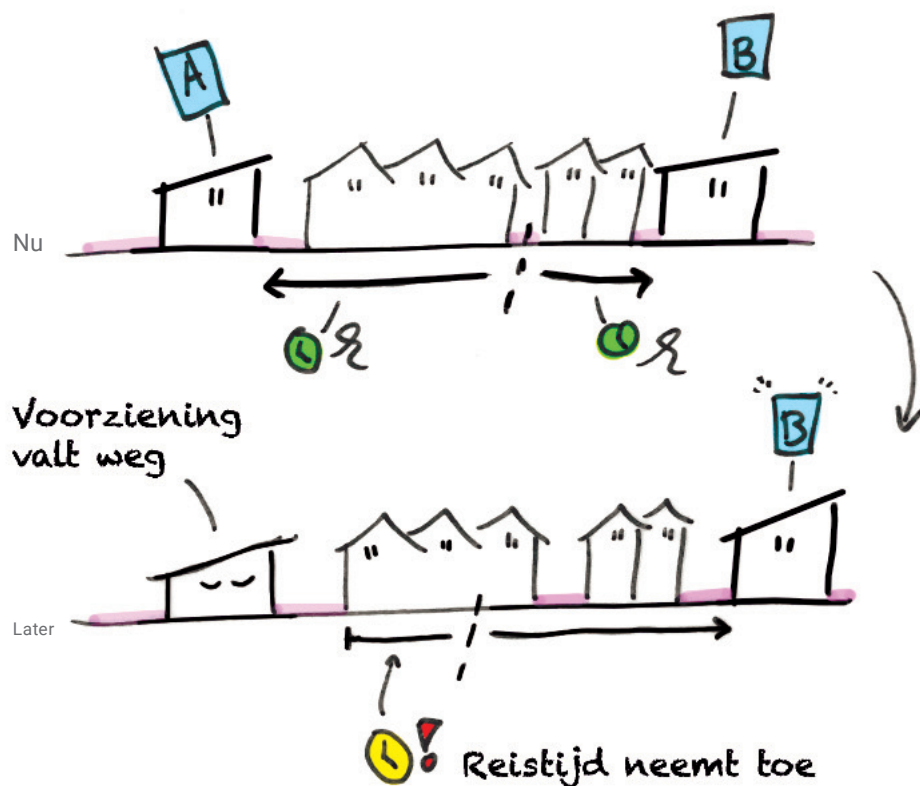
1. De maatgevende basisvoorziening valt weg;
2. De voorziening blijft behouden;
3. Er komt een (maatgevende) voorziening bij.

Optie 1 en 3 hebben gevolgen voor de draagvlakberekening in het voorzieningenstructuur-model, en worden op de volgende pagina nader toegelicht.

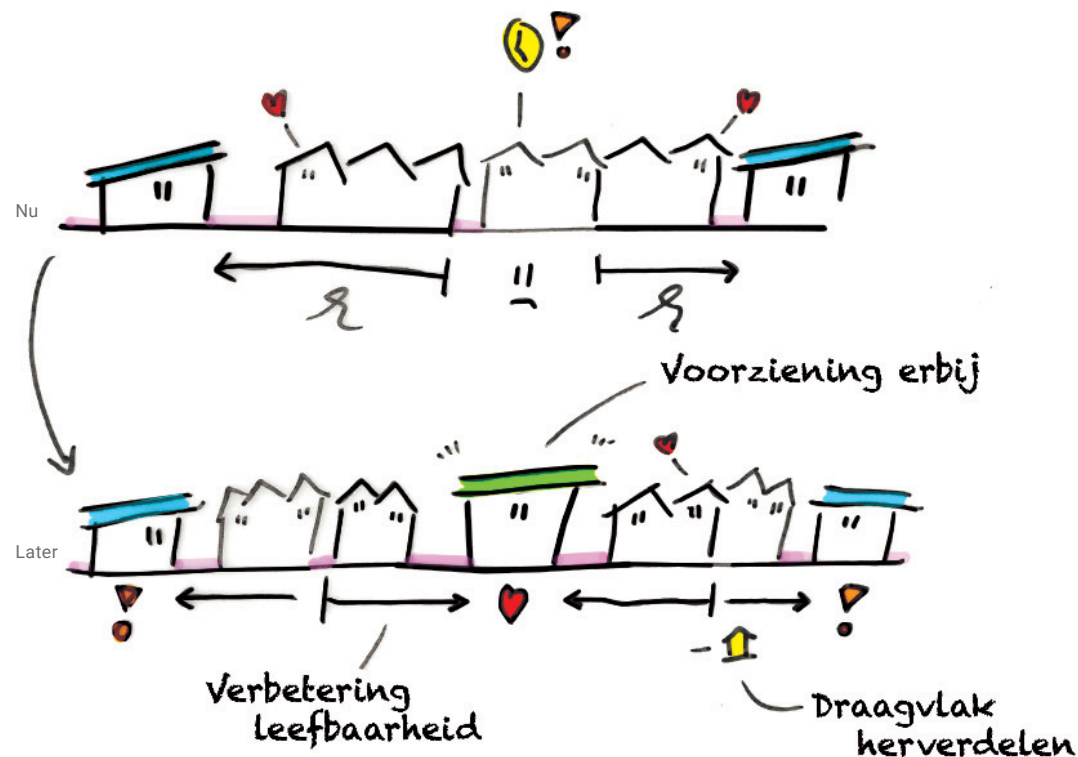
Voorziening eraf leidt tot aantasting van de lokale leefbaarheid

Wanneer een voorziening wegvalt (optie 1), zijn de inwoners voor wie dit de dichtstbijzijnde voorziening van dit type was, aangewezen op een andere voorzieningenkern. De reistijd zal hierdoor toenemen, en er zullen hierdoor (meestal) meer mensen buiten acceptabele reistijd tot dat type voorziening wonen; de leefbaarheid neemt er dus af. Alle inwoners die door het wegvallen van een voorziening moeten uitwijken, worden vervolgens toegerekend aan een andere voorzieningenkern; hierdoor verbetert dus elders het draagvlak voor een voorziening.

Voorziening erbij leidt tot herverdeling draagvlak

Indien een kern (of binnen de steden een buurt-/wijkcentrum) wordt opgeplust, en er een maatgevende voorziening bijkomt, wordt er een nieuwe nabijbuur-analyse gemaakt voor de betreffende voorzieningenstructuur. Gevolg van deze extra voorziening is namelijk dat elders het draagvlak afneemt. Afhankelijk van hoeveel mensen er toegerekend worden aan een andere kern, kan dit in theorie weer nieuwe leefbaarheidsvraagstukken opleveren. Per saldo zal de leefbaarheid wel verbeteren; meer mensen komen dichterbij een maatgevende voorziening te wonen.

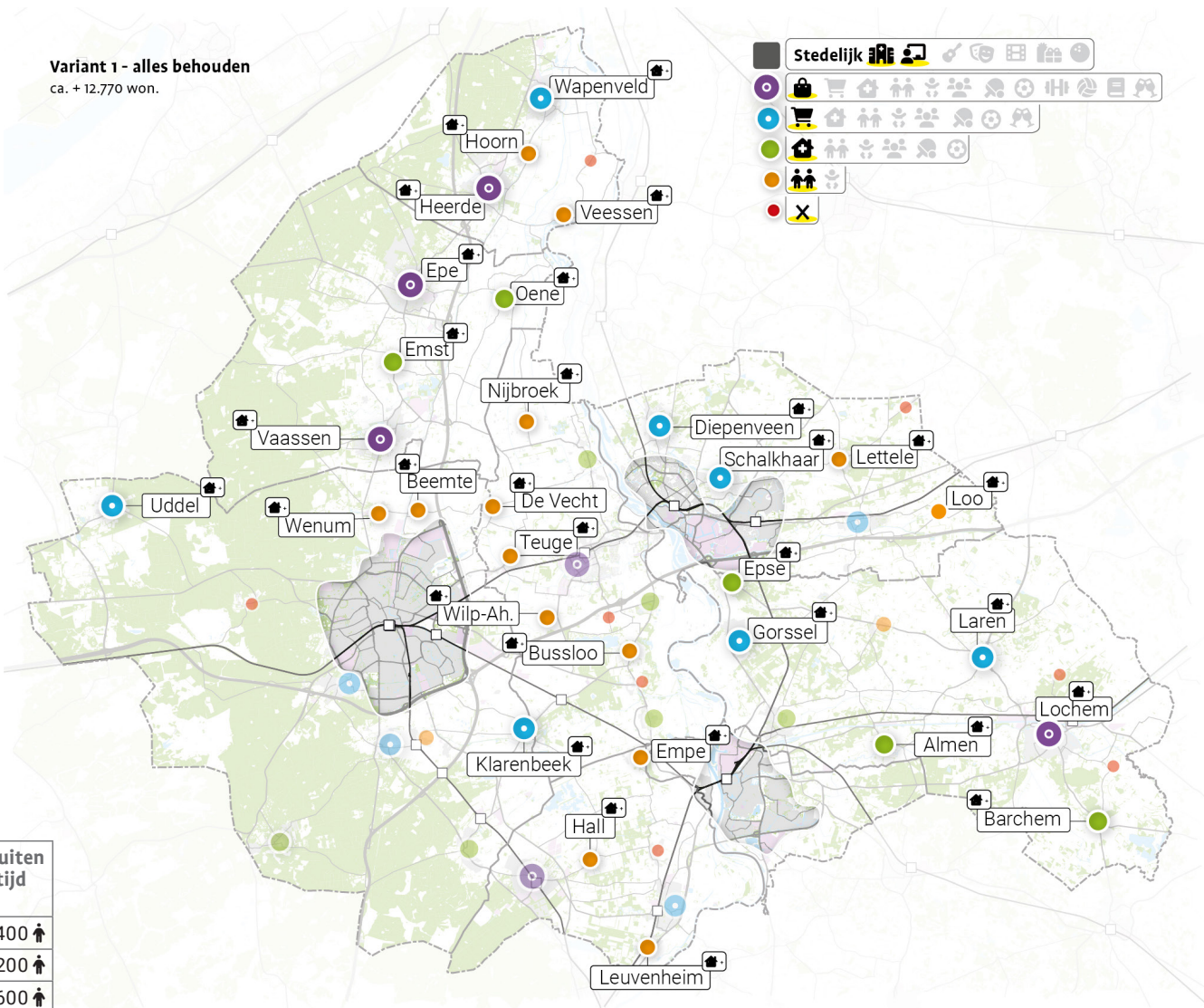
3.2 Variantenstudie basisvoorzieningen (excl. steden)

Met het gemodelleerde voorzieningenniveau voor 2050 als uitgangspunt zijn er enkele varianten gevormd om te verkennen hoeveel woningen er in theorie nodig zouden zijn om de leefbaarheid (buiten de steden) op niveau te brengen/houden.

Variant 1: behoud huidig voorzieningenniveau

Om te voorkomen dat er ook maar één kern iets inlevert qua voorzieningenniveau zijn er circa 12.770 nieuwe woningen nodig verdeeld over 30 kernen. Het model laat zien dat het aantal inwoners dat buiten een acceptabele reistijd van ten minste één indicatorvoorziening woont dan naar verwachting teruggebracht wordt tot ca. 28.200 (dekking van 92,7%). Keerzijde van deze keuze is dat bepaalde kernen in omvang moeten ver(drie)dubbelen, om aanspraak te blijven maken op hetzelfde voorzieningenniveau als nu. De vraag is of dit de beste besteding van de plancapaciteit is, met het oog op een duurzame verstedelijking van de regio, mobiliteit en de lokale identiteit van de dorpen.

Indicator-voorziening:	Basisbeeld (2050)		Variant 1 (2050)		
	% inw. binnen reistijd	inw. buiten reistijd	Benodigde woningen 🏠 +	% inw. binnen reistijd	inw. buiten reistijd
Basisschool	94,1%	22.500 🧑	2.820 🏠	95,2%	18.400 🧑
Huisarts	97,9%	8.100 🧑	1.340 🏠	99,2%	3.200 🧑
Supermarkt	94,0%	23.000 🧑	6.730 🏠	97,2%	10.600 🧑
Hema	98,9%	4.300 🧑	1.880 🏠	98,9%	4.300 🧑
Totaal	89,3%	41.100 🧑	12.770 🏠	92,7%	28.200 🧑

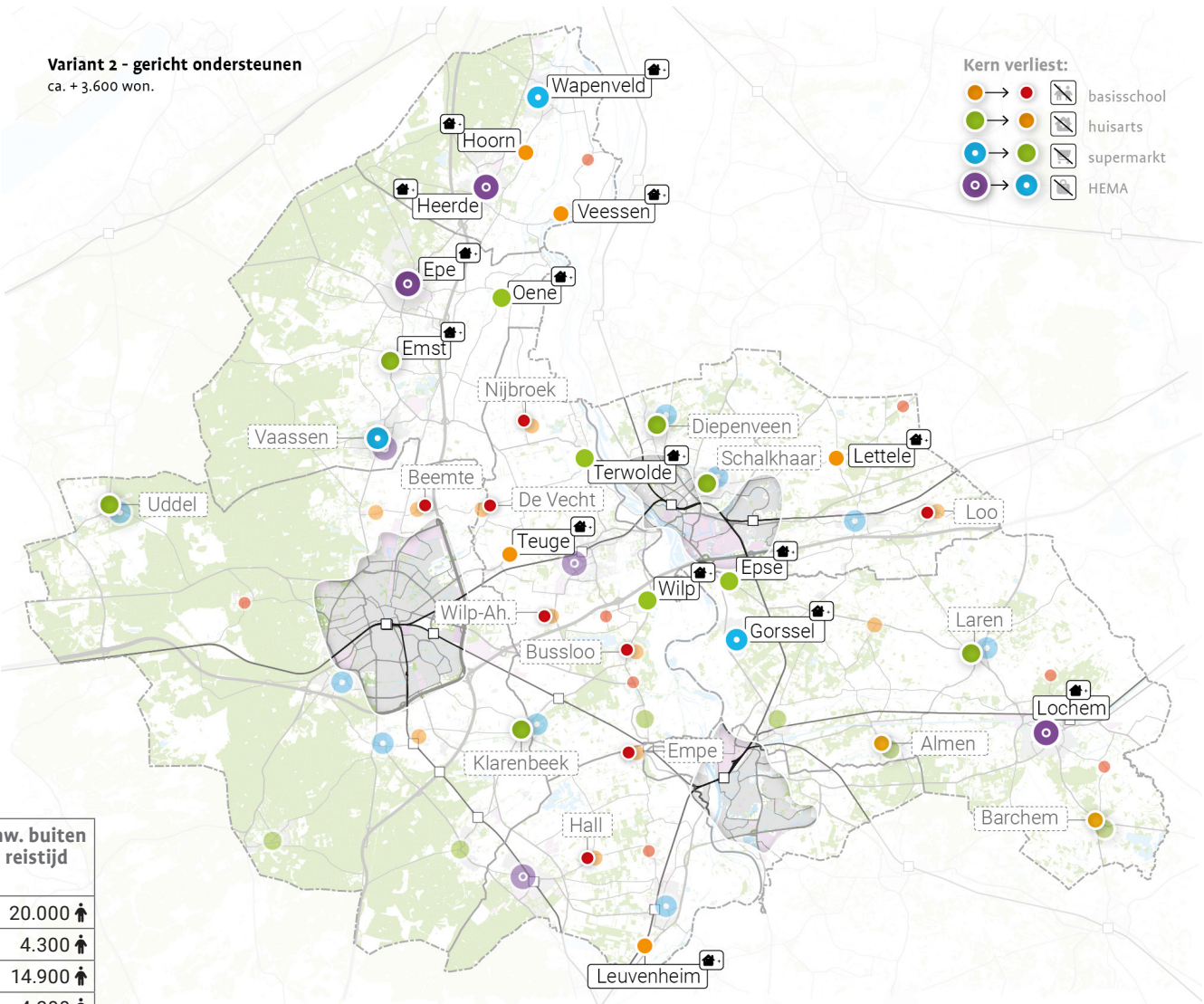

Variant 2: gericht ondersteunen (waar nodig en nuttig)

Als vervolg op deze denkstap is een tweede variant ontwikkeld, waarbij alleen op bepaalde plekken gericht wordt bijgebouwd. Er zijn dan maar 3.600 woningen nodig verdeeld over 15 kernen om het aantal inwoners dat buiten een acceptabele reistijd van ten minste één indicatorvoorziening woont terug te brengen tot circa 32.000 (91,7% dekking).

Kleine kernen waar onevenredig veel woningen nodig zouden zijn om een voorziening in stand te houden of waar maar weinig inwoners op die voorziening zijn aangewezen (eenzelfde nabij), worden niet ondersteund; hier zou een indicatorvoorziening kunnen wegvallen. Hiermee wordt plancapaciteit voor woningbouw vrijgespeeld om in te zetten binnen een meer stedelijke context. Afnemend winkelaanbod in Vaassen (bij geen extra woningen) leidt modelmatig bijvoorbeeld niet tot een onacceptabele verslechtering van het voorzieningenniveau; er zijn alternatieven binnen bereik. Behoud van een compleet dorpscentrum telt lokaal echter wel mee.

Indicator-voorziening:	Basisbeeld (2050)		Variant 2 (2050)		
	% inw. binnen reistijd	inw. buiten reistijd	Benodigde woningen 🏠+	% inw. binnen reistijd	inw. buiten reistijd
Basisschool	94,1%	22.500 🧑	800 🏠	94,8%	20.000 🧑
Huisarts	97,9%	8.100 🧑	660 🏠	98,9%	4.300 🧑
Supermarkt	94,0%	23.000 🧑	1.140 🏠	96,1%	14.900 🧑
Hema	98,9%	4.300 🧑	1.010 🏠	98,9%	4.300 🧑
Totaal	89,3%	41.100 🧑	3.610 🏠	91,7%	32.000 🧑

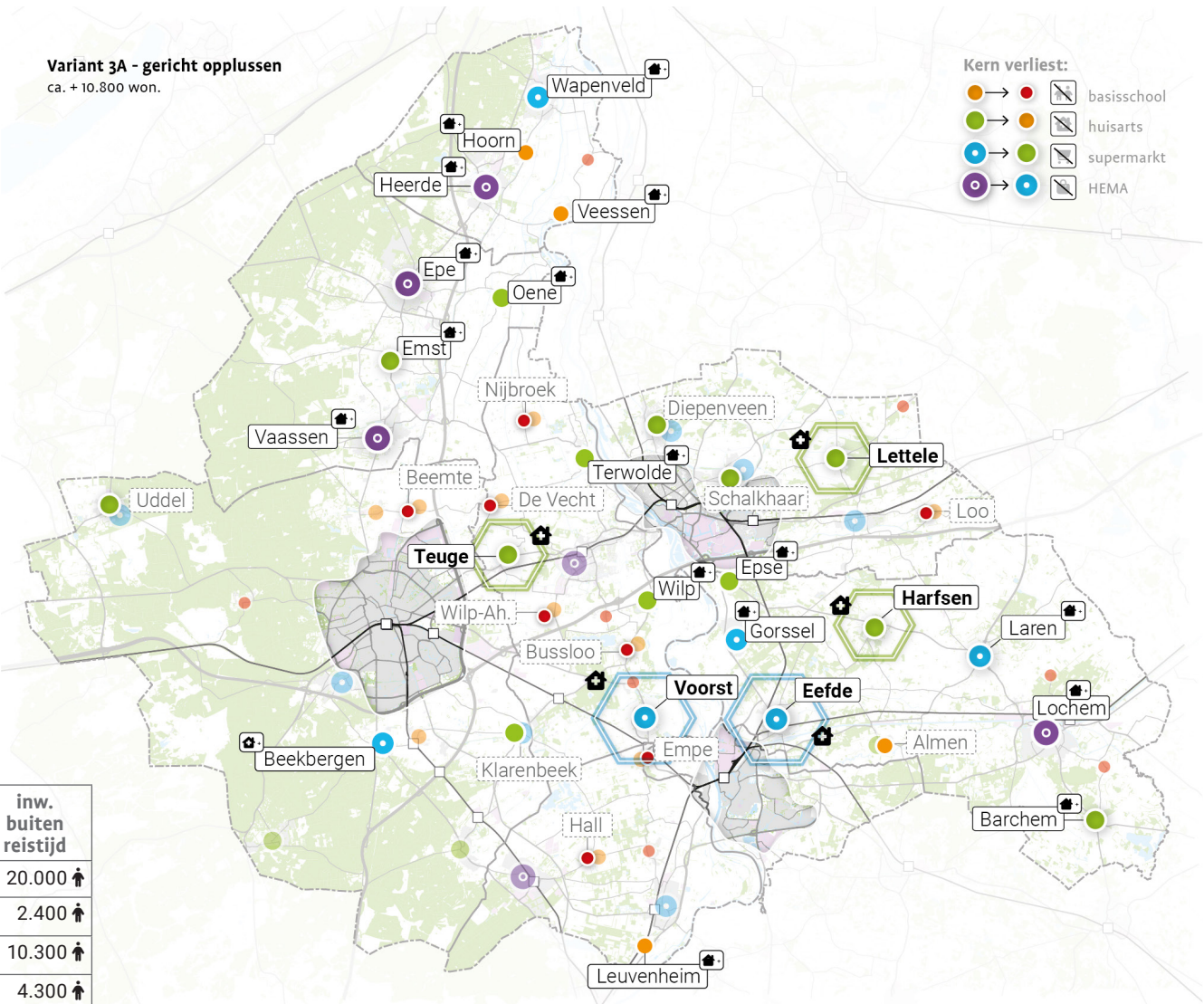

Variant 3a: gericht opplussen

De derde en vierde variant zijn bedacht in een poging om het aantal mensen dat buiten bereik van één indicatorvoorziening woont, zo klein mogelijk te maken. Om de witte vlekken op de huisartsenkaart zo goed mogelijk op te vullen (rode vierkantjes op pagina 16), zijn in variant 3a de dorpen Harfsen, Lettele en Teuge uitgebouwd richting het normgetal van een huisarts (ca. 2.000 inwoners). Ook Eefde en Voorst, nu grote dorpen zonder eigen grote supermarkt (maar al wel bijna deze maat) maken in dit model één schaalsprong omhoog.

Dit alles vraagt om zo'n 10.800 woningen, waarbij het in totaal een dekking van 92,5% oplevert: circa 29.000 mensen moeten voor een of meerdere indicatorvoorzieningen verder reizen dan dat acceptabel wordt geacht. Dit totaalgetal ligt op het niveau van variant 1, alleen is in variant 3a de gemodelleerde huisartsendekking beter (en de basisschooldekking slechter).

Indicatorvoorziening:	Basisbeeld (2050)		Variant 3a (2050)		
	% inw. binnen reistijd	inw. buiten reistijd	Benodigde woningen 🏠 +	% inw. binnen reistijd	inw. buiten reistijd
Basisschool	94,1%	22.500 🧑	800 🏠	94,8%	20.000 🧑
Huisarts	97,9%	8.100 🧑	2.260 🏠	99,4%	2.400 🧑
Supermarkt	94,0%	23.000 🧑	5.900 🏠	97,3%	10.300 🧑
Hema	98,9%	4.300 🧑	1.800 🏠	98,9%	4.300 🧑
Totaal	89,3%	41.100 🧑	10.760 🏠	92,5%	28.900 🧑

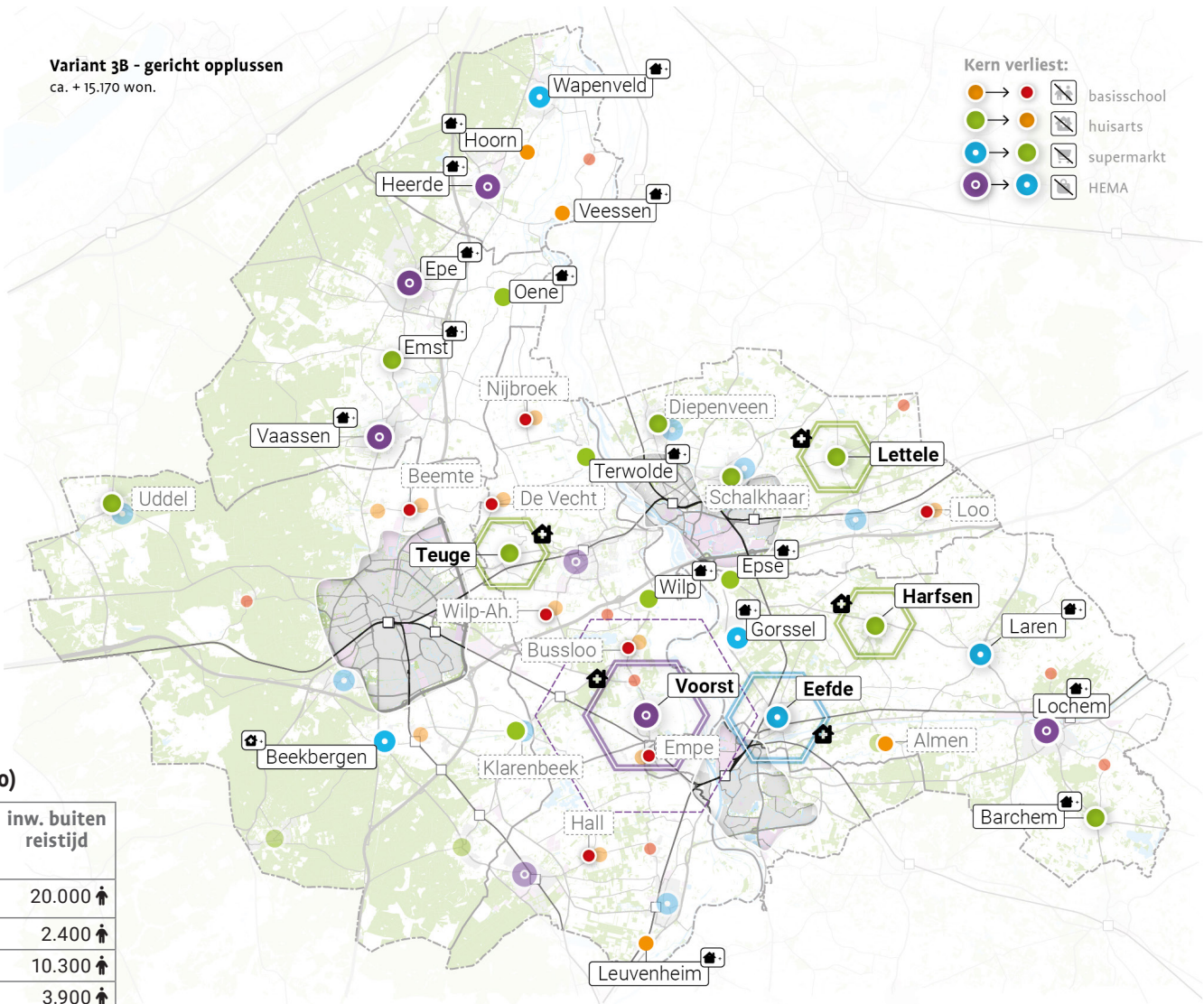
3b: opplussen Hema-centrum?

In subvariant 3b bekijken we het effect van het ingrijpen op het Hema-niveau. In dit model wordt in Voorst twee schaalsprongen gemaakt door van het huisartsdorp direct een Hema-dorp te maken. Dit model is enerzijds gebaseerd op het feit dat Voorst over een station beschikt. Daarnaast bedient Voorst van nature diverse omliggende kernen; met het opplussen van deze hoofdkern zijn ook deze kernen geholpen.

Het model laat zien dat er naar schatting voor deze variant circa 15.170 woningen nodig zijn; ca. 4.400 meer dan in variant 3a. De ‘winst’ is op het totaalniveau echter onzichtbaar: er komen door deze ingreep nauwelijks meer inwoners binnen een acceptabele reistijd van een Hema-centrum te wonen. Wel wordt de reistijd voor 3.200 inwoners in dit model 5 minuten korter^a.

a In bijlage 2 is per variant te zien hoeveel mensen er binnen X minuten van een indicatorvoorziening wonen.

Indicator-voorziening:	Basisbeeld (2050)		Variant 3b (2050)		
	% inw. binnen reistijd	inw. buiten reistijd	Benodigde woningen 🏠 +	% inw. binnen reistijd	inw. buiten reistijd
Basisschool	94,1%	22.500 🧑	800 🏠	94,8%	20.000 🧑
Huisarts	97,9%	8.100 🧑	2.260 🏠	99,4%	2.400 🧑
Supermarkt	94,0%	23.000 🧑	5.900 🏠	97,3%	10.300 🧑
Hema	98,9%	4.300 🧑	6.200 🏠	99%	3.900 🧑
Totaal	89,3%	41.100 🧑	15.160 🏠	92,6%	28.600 🧑

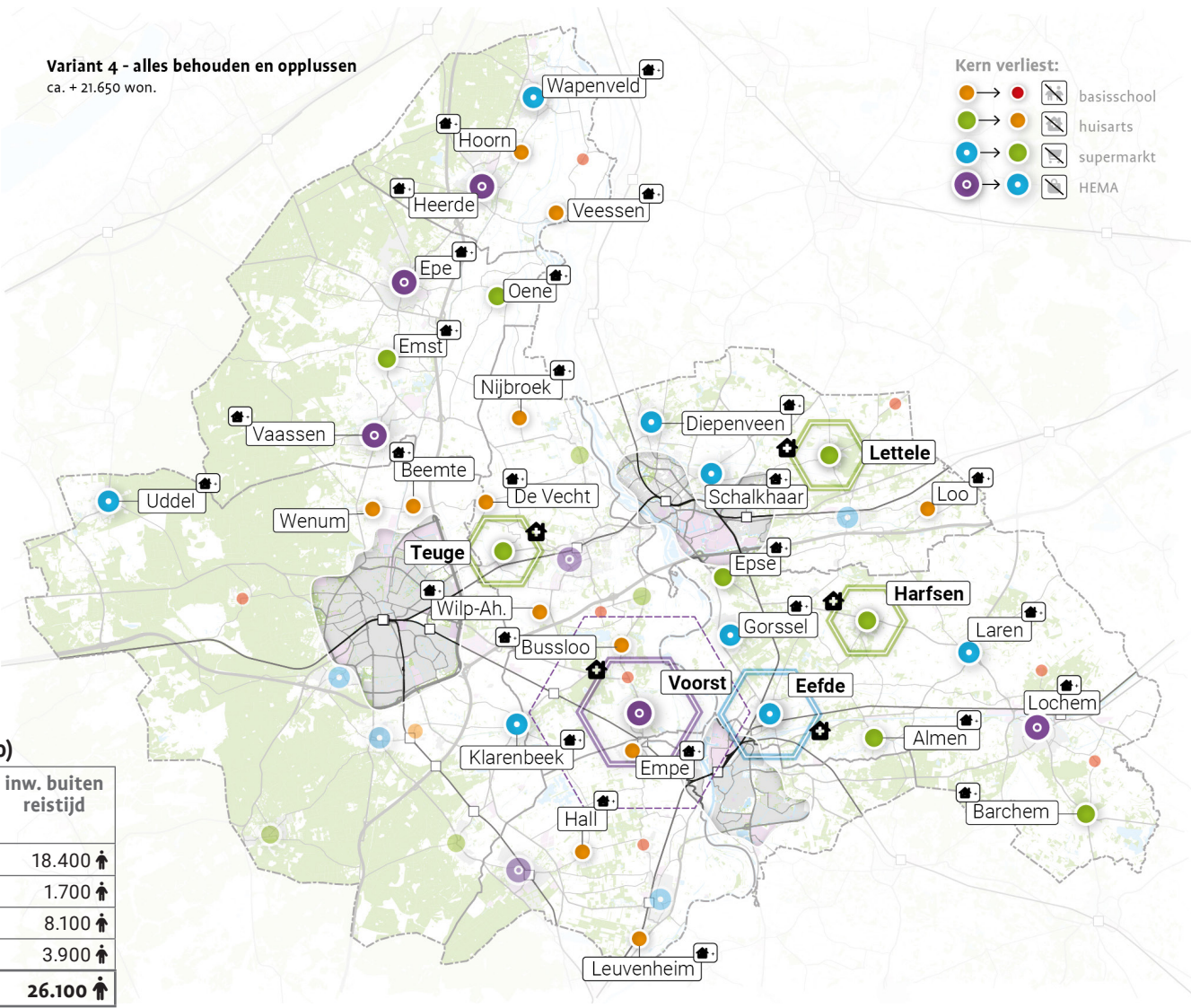

Variant 4: alles behouden én gericht oplossen

Tot slot zijn de varianten 1 en 3b gecombineerd tot een maximale variant. Hierbij zijn alle basisschoolkernen ondersteund, en is op de bovenliggende niveaus op strategische wijze het voorzieningenniveau modelmatig opgeplust.

Hiervoor zijn in theorie circa 21.650 woningen nodig. Hierdoor wordt het aantal inwoners dat buiten bereik van ten minste één basisvoorziening woont naar schatting teruggebracht tot ca. 26.000 inwoners. Vanwege het significante benodigde aantal woningen is het bij deze variant de vraag hoe dit zich verhoudt tot de woningbouwaantallen in de steden. Een grote verstedelijkingsambitie én de maximale variant in de dorpen zou de bandbreedte kunnen overschrijden van wat in de regio nog wenselijk/haalbaar is qua totale woningtoevoeging.

Indicator-voorziening:	Basisbeeld (2050)		Variant 4 (2050)		
	% inw. binnen reistijd	inw. buiten reistijd	Benodigde woningen 🏠 +	% inw. binnen reistijd	inw. buiten reistijd
Basisschool	94,1%	22.500 🧑	2.820 🏠	95,2%	18.400 🧑
Huisarts	97,9%	8.100 🧑	2.340 🏠	99,6%	1.700 🧑
Supermarkt	94,0%	23.000 🧑	10.200 🏠	97,9%	8.100 🧑
Hema	98,9%	4.300 🧑	6.200 🏠	99,0%	3.900 🧑
Totaal	89,3%	41.100 🧑	21.560 🏠	93,2%	26.100 🧑

3.3 Lessen voor behoud basisvoorzieningen

Het 'basisbeeld', waarin de volledige woningbouwprognose gereserveerd wordt voor één (of meerdere) stedelijke schaa sprong(en), heeft grote gevolgen voor het voorzieningenniveau, en daarmee de leefbaarheid in de kleine en middelgrote kernen in de regio.

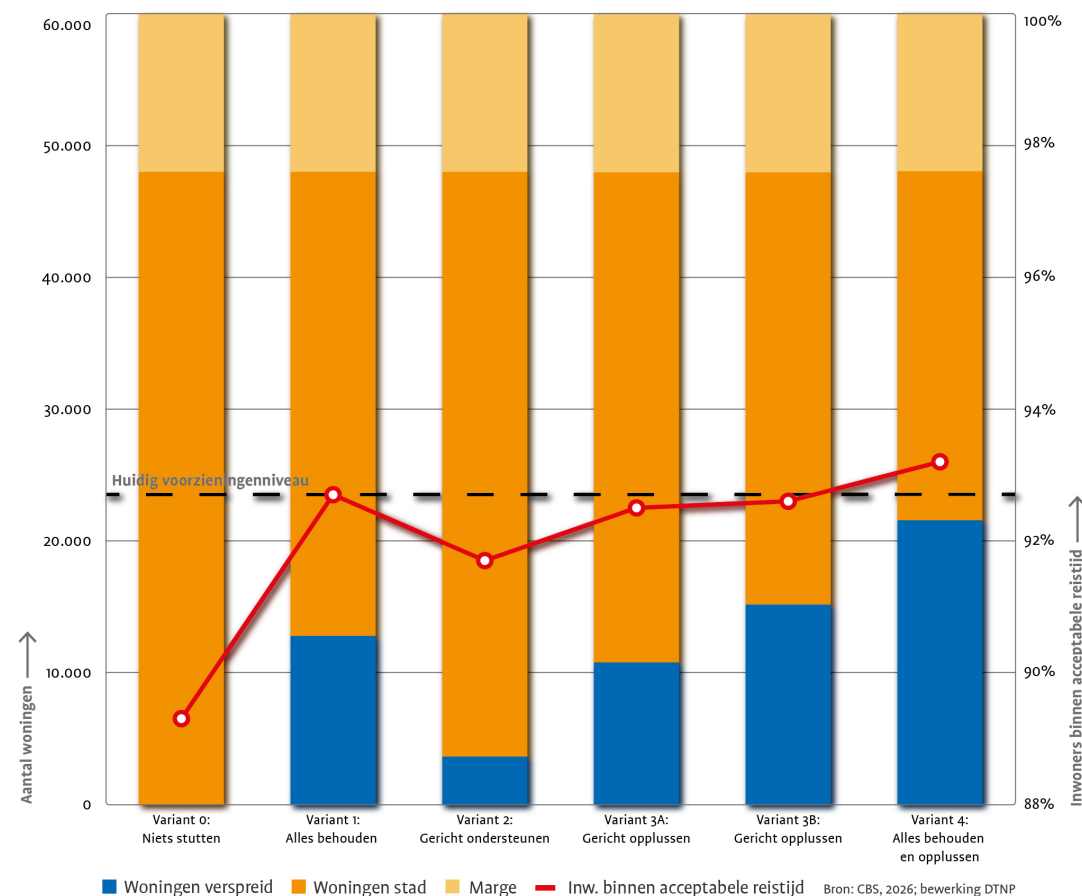
Hoewel het investeren in een hogere stedelijkheidsgraad in de basis (gezien de regionale ambities) te verkiezen is boven een al te grote spreiding van de woningbouw betekent het hanteren van een nullijn buiten de stad een verschraling van het voorzieningenniveau en een grote toename van het buiten bereik komen van basisvoorzieningen.

Huidig voorzieningenniveau zeer goed, maar onhoudbaar

Aan de andere kant geldt dat een rigoureuze keuze voor het behoud van alle voorzieningen (varianten 1 en 4) slechts theoretisch haalbaar is. Het huidige voorzieningenniveau in regio Stedendriehoek is hoog, en kan door autonome en externe ontwikkelingen niet op dezelfde wijze tot in lengte der jaren behouden blijven. Een dorp verdubbelen voor behoud van een voorziening (koste wat kost) heeft bovendien wellicht weer andere gevolgen. Is de dorpse woonkwaliteit nog hetzelfde als het dorp twee keer zo groot is? Voor wie bouw je deze woningen?

Er valt dus wat te kiezen!

Het gecontroleerd loslaten van een deel van de basisschooldorpen lijkt, vanwege het nu al ondermaatse draagvlak, op termijn onvermijdelijk. In de basis zijn dus de varianten 2 en 3a (gericht ondersteunen en gericht oplossen, of iets dat hier tussenin zit) meer reëel. Per kern (en haar verzorgingsgebied) zal echter nader bekeken moeten worden in hoeverre deze modellen aansluiten bij de werkelijke (gewenste) ontwikkelrichting.

Bouwen voor een stedelijk (top)voorzieningenniveau

4.1 Voedingsbodem voor topvoorzieningen

De variantenstudie laat zien dat er een flinke bandbreedte bestaat in het aantal woningen dat wenselijk zou kunnen zijn om het voorzieningenniveau in de kleine en middelgrote kernen te ondersteunen of te verbeteren. Om hierbinnen een goede afweging te kunnen maken, is het belangrijk om ook het versterken van de stedelijke laag te verkennen: wat levert een schaa sprong in meer stedelijkheid op, qua voorzieningen?

Geen wiskundige som met één uitkomst

De voorgaande variantenstudie voor de dorpen draait om het behouden of realiseren van voldoende draagvlak voor minimaal één locatie van een bepaald type voorziening. Die som is redelijk overzichtelijk en te vangen in een rekenmodel. In de stad, waar veelal een hogere dichtheid van woningen is, speelt een heel ander vraagstuk, dat om meerdere redenen lastig op vergelijkbare wijze te kwantificeren is.

Wel zijn er meerdere kwalitatieve perspectieven/argumentatielijnen die helpen om het effect van verstedelijken op het basis- en topvoorzieningenniveau te duiden. We bekijken eerst de topvoorzieningen.

Bouwen in de regio = sterkere stadse topvoorzieningen

Het openhouden van een ziekenhuis of het aanbieden van bepaalde mbo- of hbo-opleidingen hangt van veel meer factoren af dan van alleen het aantal inwoners in de betreffende stad. Zo is de multimodale bereikbaarheid van de stad, en met name van de betreffende stedelijke voorzieningen binnen de stad, van groot belang. Een extra bushalte bij het ziekenhuis of een grote scholengemeenschap zal de reistijd voor inwoners van de omliggende dorpen drastisch verkorten en dus het draagvlak vergroten, zonder één woning bij te bouwen.

Als de infrastructuur en mobiliteitsvoorzieningen tussen stad en land dus op orde zijn, draagt (in theorie) iedere woning die in de regio wordt gebouwd bij aan het draagvlak voor voorzieningen in een van de steden. Het uitrekenen van welke woningbouwcapaciteit nodig is *in de stad*, om de stedelijke topvoorzieningen daar te ondersteunen, is vanuit deze benadering dus niet zo zeer aan de orde. Meer stadsbewoners helpt natuurlijk wel in de robuustheid van het draagvlak.

Zijn alle voorwaarden op orde?

De (multimodale) bereikbaarheid van een topvoorziening is slechts één aspect dat van invloed is op de ves-

Grote modeketens als indicatorvoorziening?

Vanuit draagvlaklogica is er wel een analyse te maken van de aantrekkelijkheid van de drie steden voor detailhandel, bijvoorbeeld bepaalde grote modeketens, maar de vraag is hoe betrouwbaar en toekomstbestendig een dergelijke som is. Zeker aangezien de normgetallen waar het over gaat, steeds groter worden ("met 10.000 woningen extra mag Zutphen wel weer op een H&M rekenen"), én er veel stedelijke regio's in Nederland bezig zijn die een schaa sprong kunnen maken, heeft een dergelijke voorspelling een dubbel risico in zich.

Als de H&M (of in het geval van Apeldoorn de Zara) haar vestigingsstrategie in Nederland bijstelt, zijn al die woningen misschien *nóg* niet voldoende om dit type partijen aan de stad te binden. Geografisch gezien heeft Apeldoorn (met meer inwoners) overigens wel een plausibele businesscase voor de herintroductie van een keten als Zara in de Stedendriehoek; pas in Zwolle, Arnhem en Enschede is de eerstvolgende winkelvestiging. Ketens zijn echter wel steeds kritischer op de vestigingsvoorwaarden: ze zoeken de best mogelijke locatie qua passanten en stedelijkheid.

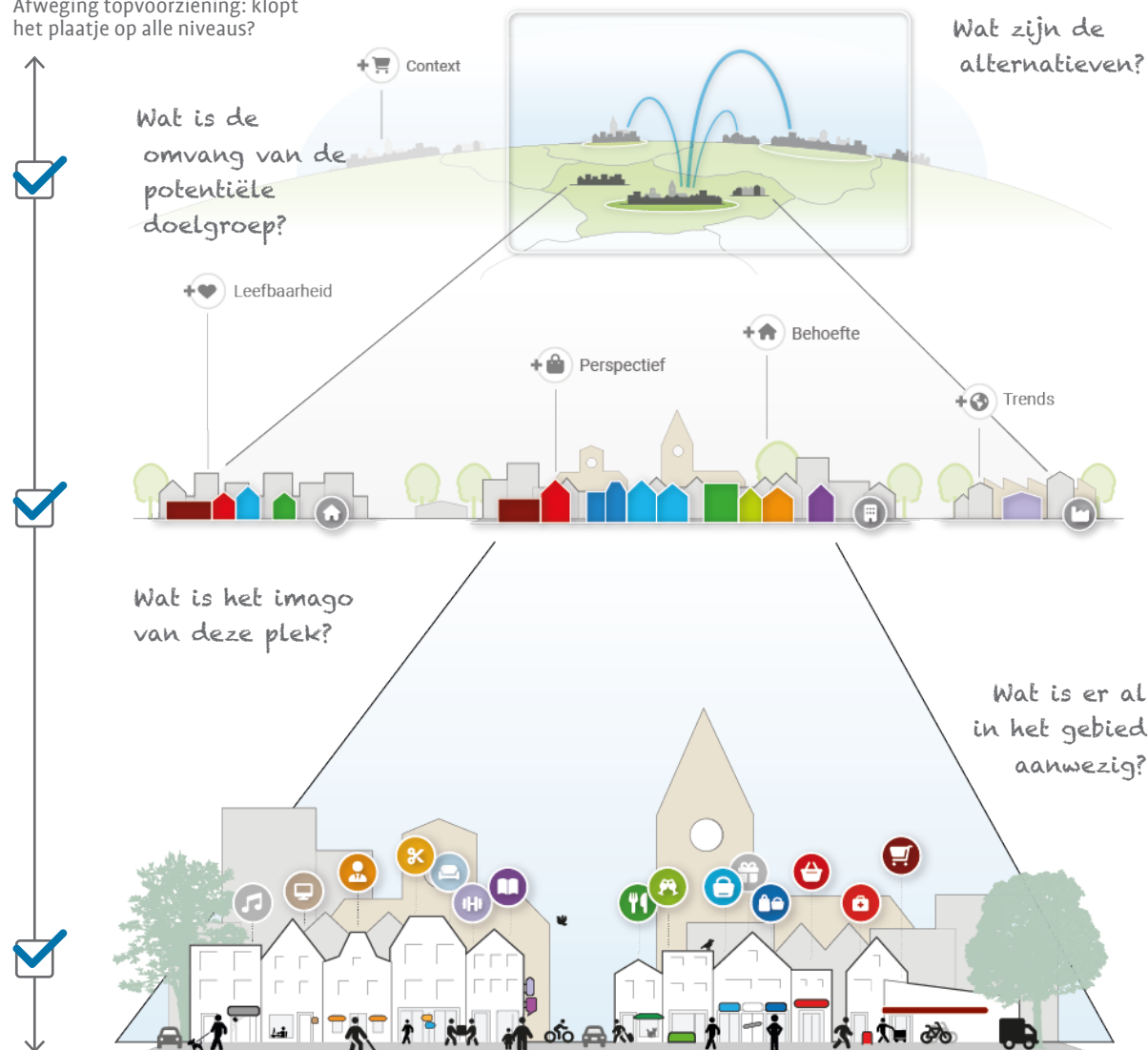
tigingskeuze van een instelling of onderneming. Grote modeketens zoeken grote winkelunits met veel passanten voor de deur, terwijl een grote bouwmarkt vooral een goede autobereikbaarheid vraagt voor haar vestigingen. De komst van een cultureel centrum of een bepaalde hbo-opleiding hangt weer meer samen met de sfeer en identiteit van een stad(sdeel), de nabijheid van een doelgroep van voldoende omvang, of met de aanwezigheid van bepaalde werkgevers of een gespecialiseerd bedrijfsennetwerk.

Stedelijkheid in omliggende regio's neemt toe

De regio-overstijgende voorzieningen opereren daarbij binnen een heel ander speelveld dan de lokale of bovenlokale voorzieningen. Daarbij is het van belang om op te merken dat de omliggende economisch sterke regio's (Groene Metropool-regio Arnhem-Nijmegen, Regio Zwolle en Twente) bezig zijn met grote projecten om, veelal binnen bestaand stedelijk gebied, te verdichten. Hiermee vergroten ze de inwonerdichtheid en de voorzieningendichtheid. Meegaan met meer stedelijkheid zal dus in zekere zin nodig zijn om in de context van bovenregionale voorzieningen niet geleidelijk aan af te glijden.

Kortom, het creëren van de juiste voedingsbodan voor een bepaalde topvoorziening is een integrale en complexe puzzel, waarbij het aantal inwoners van één stad niet per sé doorslaggevend is.

Afweging topvoorziening: klopt het plaatje op alle niveaus?

4.2 Kaders voor basisvoorzieningen

Hoe is de verstedelijkingsstrategie van invloed op het basisvoorzieningenniveau in de stad? Wat levert bouwen in de stad meer op (qua aantal en diversiteit aan basisvoorzieningen) dan bijbouwen in de andere kernen?

Grotere stad = rijker voorzieningspectrum

Het voorzieningenaanbod in de drie steden is vele malen rijker dan in de overige kernen van de regio. Neem bijvoorbeeld een boekenwinkel: in de basis kan je bij een lokale Primera (of soortgelijke tabak/lectuurwinkel) een redelijke selectie lectuur vinden. De bestsellers of de veelgelezen tijdschriften zijn hier waarschijnlijk wel te vinden, maar veel keus of specifiek advies is er voor de literatuurleefhebber niet bij. Ga je naar een iets groter dorp met een centrum (bijv. een Hema-dorp) dan is de kans aanwezig dat er een zelfstandige boekhandel is, waar een grotere selectie titels en vakkundig advies te verkrijgen is. In de écht grote steden heb je niet alleen de keus uit meerdere 'betere boekhandels'; hier vind je misschien zelfs een kinderboekenwinkel, stripboekenwinkel of antiquariaat.

Deze rijkdom aan voorzieningen laat zich niet 1, 2, 3 beschrijven. Wel neemt de kans op dergelijke specialistische voorzieningen toe, naarmate de stedelijke dicht-

heid van een plaats toeneemt. Stedelijkheid is een voorwaarde voor het behoud van een divers voorzieningenniveau, wat weer belangrijk is om jongeren en jonge gezinnen te kunnen vasthouden in de regio.

Binnenstedelijk bouwen = meer keuzevrijheid

Wanneer een nieuwbouwwijk van circa 1.000 woningen aan de rand van de stad in een lage (dorpse) dichtheid wordt uitgevoerd, zal het grootste gedeelte van de nieuwe inwoners aangewezen zijn op de huisartsenpraktijk die (hopelijk) centraal in de nieuwe wijk gebouwd is. Als diezelfde 1.000 woningen echter binnenstedelijk, bijvoorbeeld in een spoorzone worden gebouwd, hebben de nieuwe inwoners veel meer keuze-opties binnen een acceptabele reistijd.

Er zal, gezien de omvang van de wijk, waarschijnlijk nog steeds een nieuw gezondheidscentrum nodig zijn, maar daarnaast kunnen de nieuwe bewoners ook kiezen uit andere (bestaande) praktijken in de omgeving, die wellicht net een andere medische werkwijze of grondslag hebben (manueel, spiritueel, etc.). Hetzelfde geldt voor het basisonderwijs, waar het verschil tussen het theoretische en het echte verzorgingsgebied per school(type) sterk kan variëren. Het binnenstedelijk bouwen levert in veel gevallen meer keuzevrijheid op.

Steden: hotspot voor speciaalzaak, leisure en cultuur

Spreading huisartsen en aanwezigheid ziekenhuis in de stad

Hogere dichtheid = robuustere voorzieningenstructuur

In het stedelijk gebied gelden vaak andere normgetallen dan daarbuiten, mede doordat er efficiënter gewerkt kan worden per locatie. Tegelijkertijd mag de verhouding tussen vraag en aanbod ook niet té ver doorschieten. Ter indicatie: de drie grote steden tellen ongeveer evenveel basisscholen als de rest van de regio gezamenlijk (90 om 86), terwijl het aantal inwoners er beduidend hoger ligt (275.000 om 130.000 inwoners).

Gemeentelijke regie is nodig om te zorgen dat er in een bepaalde (binnenstedelijke) gebiedsontwikkeling ook integraal wordt gekeken naar het daarop aanpassen van de voorzieningenstructuren (zie ook het figuur op pagina 42). Met de aanhoudende druk op de woningmarkt is het begrijpelijk dat (sterk winstgedreven) ontwikkelaars liever extra woningen in de markt zetten dan dat zij investeren in een doorgaans minder renderende voorzieningenplint of een voorzieningengebouw.

Met name niet- of semi-commerciële voorzieningen kunnen zonder regie en planologische sturing van de overheid (evenwichtige toedeling van functies aan locaties) achter het net vissen; commerciële units zijn voor maatschappelijke, culturele of zorgvoorzieningen vaak te duur.

4.3 Wat voor een stad wil je maken?

Het antwoord op de vraag wat een investering in meer stedelijkheid oplevert in (top- én basis) voorzieningen, is dus niet zo eenduidig te beantwoorden op regionaal structuurniveau.

Waar liggen lokale kansen en kwaliteiten?

Veel hangt af van de juiste randvoorwaarden: is de voedingsbodem goed en is er potentieel (lees: voldoende massa in omvang van de doelgroep), de bestaande voorzieningenstructuur (wat is er al?) én van de specifieke locatie of het gehanteerde stedelijkheidsmodel: (wat voor stad wil je zijn/maken)?

Zo zullen 10.000 extra woningen op een stationslocatie (goede externe bereikbaarheid) of op een centrale herontwikkelingslocatie (dicht op bestaande voorzieningen) tot een ander totaalbeeld leiden qua voorzieningen(dichtheid), dan 10.000 extra woningen in een gemengd woon-/werkgebied (transformatie bedrijventerrein) of uitleglocatie aan de rand van de stad (VINEX 2.0).

Om dit verschil te illustreren geven we op de volgende pagina's vier voorbeelden van (nieuwe) stedelijke typologieën, en hun effect op het voorzieningenniveau in de stad.

Station- en centrumgebieden

Stadsverzorgend

O.a. kunst en cultuur, muziek, avond-/nachthoreca-concepten, onderwijsinstellingen

Wijkverzorgend

O.a. zorgvoorzieningen, buurt-/wijkhuis, boodschappenvoorzieningen, werklocaties.

Transformatie- en uitleglocaties

Wijkverzorgend (basis)

O.a. zorg, maatschappelijk, werklocaties, (basis)onderwijs

Wijkverzorgend (plus)

O.a. boodschappenvoorzieningen, kleinschalige horeca, sportvoorzieningen

Stationsgebieden

Stationsgebieden (her)ontwikkelen zich veelal tot gemengde milieus met een hoge dichtheid. De centrale ligging en goede bereikbaarheid maken deze locaties geschikt voor de toevoeging van stadsverzorgende voorzieningen met een bovenlokale en regionale functie, zoals (hoger) onderwijs, kantoren en hoogstedelijke vormen van leisure. Het stationsgebied bedient, als knooppunt voor wonen, werken en verblijven, dus vooral bezoekers (meer dan bewoners). Het inpassen van wijkfuncties kan een uitdaging zijn.

De hoge ruimtedruk rondom het station, en bijbehorende vastgoed-/huurprijzen, maken dat wijkverzorgend programma, met name maatschappelijke of zorgfuncties, maar ook werklocaties soms ontbreken. Dit vraagt om gemeentelijke regie op functies in een gebied, zie voorbeelden Zwolle en Arnhem. Tegelijkertijd zijn, door de ligging in bestaand stedelijk gebied, er vaak al wel diverse basisvoorzieningen voor de nieuwe wijkbewoners binnen een acceptabele reistijd aanwezig. De vraag is wel of deze voorzieningen de extra inwoners aankunnen.

Nieuwe commerciële voorzieningen in het stationsgebied kunnen door de ligging en ontsluiting een onderscheidende aanvulling zijn op het bestaande voorzieningenaanbod. Met name bij het toevoegen van omvangrijk horeca- en detailhandelsprogramma is echter voorzichtigheid geboden, om geen onnodige concurrentie voor het (overige) centrumgebied te creëren.

Stationsgebied, Zwolle (afb: AM)

Wel onderwijs, geen basisschool

In het stationsgebied van Zwolle worden de komende jaren ca. 1.300 woningen toegevoegd. Het plan bevat ruimte voor culturele functies en voor het concentreren van verschillende onderwijsvestigingen op een centrale locatie in de stad. Een basisschool komt er echter niet. Door de ligging aan het spoor zijn gebruiksfuncties 'Gezondheid' (geen dagzorg), 'Basisonderwijs' en 'Kinderdagverblijf' niet toegestaan.

(bron: bestemmingsplan 'Spoorzone, District Z, Werkplaatsen en Lurelui', dec. 2024)

Lange weg van structuurvisie naar realisatie

In het stationsgebied van Arnhem is inmiddels het resultaat zichtbaar van ambities en keuzes die 10 jaar geleden werden gemaakt. In de structuurvisie 2020-2040 werd (in 2012) de ambitie opgenomen voor "een intensief publieksgericht programma dat zoveel mogelijk de voordelen van het bijzondere locatie- en bereikbaarheidsprofiel uitnut. [...] Een leisureprogramma biedt, in aanvulling en dichtbij het uitgaanscentrum, goede kansen". Met onder andere een (mega)bioscoop, diverse horecagelegenheden en een arcadehal is die ambitie meer dan vervuld.

(bron: bestemmingsplan 'Arnhem Centraal - Oost')

Stationsomgeving, Arnhem Centraal

Centrumgebieden

In centra worden de minder rendabele winkelgebieden steeds vaker getransformeerd naar gemengde woongebieden met hogere dichtheden. Hier wordt vaak ingezet op een stedelijke voorzieningenmix die zowel voor bewoners als bezoekers iets te bieden heeft. Waar winkelmeters afnemen, ontstaat (mits hier vooraf op gestuurd wordt) ruimte voor een alternatief centrumprogramma, met o.a. culturele voorzieningen met een bovenlokale en regionale functie. Het goed inpassen van wijkverzorgende voorzieningen vraagt vaak om maatwerk.

Bij woningbouwontwikkelingen in het centrum vindt vaak, naast de toevoeging van woningen, een transformatie plaats van commercieel naar niet-commercieel programma. Dit vraagt om een zorgvuldige balans tussen het transformeren en het behouden van commerciële (winkel)meters. Het is belangrijk om tijdig en actief te sturen op een evenwichtige programmering, die aansluit bij zowel de groeiende woon- en werkfunctie als bij het functioneren van de binnenstad. Het draagvlak wordt immers verbeterd.

De ligging in bestaand stedelijk gebied betekent daarnaast dat er al veel voorzieningen binnen een acceptabele reistijd beschikbaar zijn. Waarschijnlijk hoeven dus niet alle wijkgerichte voorzieningen mee ontwikkeld te worden, mits bestaande voorzieningen het kunnen dragen.

Stadshof, Deventer (afb: studio groen+schild)

Bestaande (groen)voorziening beter benutten

In 2021 is een ontwikkelvisie opgesteld voor de Stadshof in Deventer. Het uitgangspunt is om de historische binnenruimte opnieuw zichtbaar en bruikbaar te maken. Daarbij wordt gekeken naar de mogelijkheid om appartementen te realiseren in bestaande panden rond de binnenplaats, als hefboom om ook de binnenruimte groener en aantrekkelijker in te richten. Omdat het gaat om meerdere eigenaren én monumentale panden, vraagt de ontwikkeling om zorgvuldige afstemming en tijd.

Van winkelpassage naar een nieuw dynamisch stuk stad

De gemeenteraad van Nijmegen heeft in de zomer van 2025 het bestemmingsplan voor de herontwikkeling van de Molenpoortpassage definitief vastgesteld. Het overdekte winkelcentrum maakt plaats voor project FIER: een nieuw gebied met maximaal 435 woningen, winkels en horeca. Onrendabele (verdiepings)meters worden gesaneerd, nieuw woonprogramma wordt toegevoegd en de parkeergarage maakt plaats voor een openbare fietsenstalling. Het commerciële programma wordt teruggebracht van ca. 12.000 m² naar ca. 4.500 m² bvo; het gebied behoudt dus wel een significante publieke functie.

Fier, Nijmegen (afb: Houben/van Mierlo architecten)

Transformatielocatie

Binnenstedelijke transformatie (o.a. van haven- of andere industrieterreinen) richt zich meestal op het realiseren van gemengde woon-/werkgebieden, waarin vooral wijkverzorgende voorzieningen een plek krijgen. Door de ligging in de bestaande stad kunnen bewoners in theorie eenvoudig kiezen uit bestaande voorzieningen binnen een acceptabele reistijd, maar dit kan sterk afhankelijk zijn van de exacte ligging en ontsluiting. Vaak hebben deze locaties van oudsher te maken met een zekere barrièrewerking (spoor/kanaal).

De mate waarin wijkvoorzieningen worden meegeprogrammeerd is dus afhankelijk van de ligging en de omvang van de ontwikkeling. Meer geïsoleerde locaties vragen om een groter aandeel eigen voorzieningen, terwijl bij ontwikkelingen in bestaande woongebieden aangesloten kan worden op het aanwezige aanbod in de directe omgeving. Het toevoegen van woningen kan hierbij juist het draagvlak voor bestaande voorzieningen vergroten, wat de toekomstbestendigheid ervan versterkt.

Met name op binnenstedelijke verdichtingslocaties met een sterke eigen identiteit, bijvoorbeeld door de aanwezigheid van industrieel erfgoed of ligging aan een recreatieve route, zijn er ook kansen voor het behouden van reguliere werkfuncties en het toevoegen van gebiedsoverstijgende (semi-)commerciële functies, zoals een filmhuis, bedrijfsverzamelgebouw, foodhal, etcetera.

Achter de molen, Almelo

Nieuw leven in de wijk rondom bestaande voorzieningen

Bedrijventerrein Achter de Molen verandert de komende jaren in een gezellige en compacte stadswijk. Er komen bijna 500 nieuwe woningen, waarbij ook ruimte blijft voor werkfuncties. Opvallend is dat een aantal van de aanwezige voorzieningen (waaronder een moskee en een supermarkt) ingepast zijn in het nieuwe plan. Ook is er ruimte gereserveerd voor nieuwe maatschappelijke voorzieningen, bijvoorbeeld een gezondheidscentrum en een kleinschalige sportvoorziening. Buiten de veiligheidszone rond het spoor is ook een kinderopvang denkbaar.

Maatschappelijke voorzieningen in industrieel erfgoed

Het 43 hectare grote kunstzijdefabrieksterrein is in de loop van de jaren herontwikkeld tot groene woonwijk met circa 1.500 woningen. Het (monumentale) industriële erfgoed is benut om belangrijke buurtvoorzieningen in te huisvesten (o.a. basisschool en kinderopvang). Momenteel wordt de Westhal herontwikkeld: "Het kan een plek worden waar Edese jongeren, buurtbewoners, makers en organisaties elkaar vinden. Tal van functies komen samen: podiumkunst, urban street culture, creatieve activiteiten, talentontwikkeling, jongerenwerk en laagdrempelige zorg."

(bron: Ede.nl)

Enka, Ede (foto: AM)

Uitleglocaties

Uitleglocaties buiten bestaand stedelijk gebied vragen om het realiseren van eigen wijkverzorgende voorzieningen, passend bij de omvang en ligging van de ontwikkeling. Deze voorzieningen zijn van belang voor het dagelijks functioneren van de wijk en het realiseren van een zelfstandig woonmilieu. De mate waarin voorzieningen kunnen worden meegeprogrammeerd is afhankelijk van schaal en ligging. Commerciële voorzieningen met een gebiedsoverstijgende functie zal je hier nauwelijks aantreffen.

Bij een grotere woonontwikkeling of een meer geïsoleerde locatie kan een breder pakket aan wijkvoorzieningen, waaronder commerciële functies zoals een supermarkt, worden gerealiseerd. Bij kleinere ontwikkelingen is dit vaak minder haalbaar, met name voor commerciële voorzieningen die sterk afhankelijk zijn van voldoende draagvlak.

Basisvoorzieningen op het gebied van zorg en maatschappelijke functies en (kleinschalige) wijk economie kunnen doorgaans wel worden ingepast in een uitlegwijk, maar ook hier is een zorgvuldige afweging noodzakelijk. Het voorzieningenniveau moet aansluiten bij het verwachte draagvlak van de wijk. Daarbij is het van belang overprogrammering te voorkomen, maar tegelijkertijd voldoende kwaliteit en nabijheid te bieden voor bewoners en bij te dragen aan een leefbare en toekomstbestendige wijk.

Zorgcentrum 'Kloppend Hart Huis' in Veenendaal-Oost

Winkels, onderwijs, sport, zorg en cultuur op één plek

Aan het centrale (parkeer)plein, midden in de nieuwbouwwijk Veenendaal-Oost komt alles samen: aan weerszijden van het nieuwe wijkwinkelcentrum zijn Het Ontmoetingshuis (een multifunctionele accommodatie met onderwijs, kinderopvang, sport, cultuur, kerkelijke activiteiten en welzijn) en het Kloppend Hart Huis (met een keur aan eerstelijnszorgaanbieders (en een heus dierenziekenhuis) gevestigd. Ook een kerk en een ander spiritueel centrum kregen in dit wijkhart een plek.

Groene buurtschappen, zonder eigen voorzieningen

In het plan Veghels Buiten worden in totaal ongeveer 2.000 woningen gebouwd, maar geen nieuwe commerciële voorzieningen toegevoegd. Vanuit het concept 'wonen in het groen' is de wijk ontworpen als een verzameling losse, landelijke buurtschappen. Hierbinnen werd een voorzieningcluster niet passend geacht, ook omdat er ruim voldoende winkel/horecavoorzieningen nabij zijn (in Veghel of Erp). Wel komt er een basisschool, zodat die onderwijsvoorziening wel binnen loopafstand te vinden is.

Veghels Buiten

Lessen voor het ontwikkelperspectief

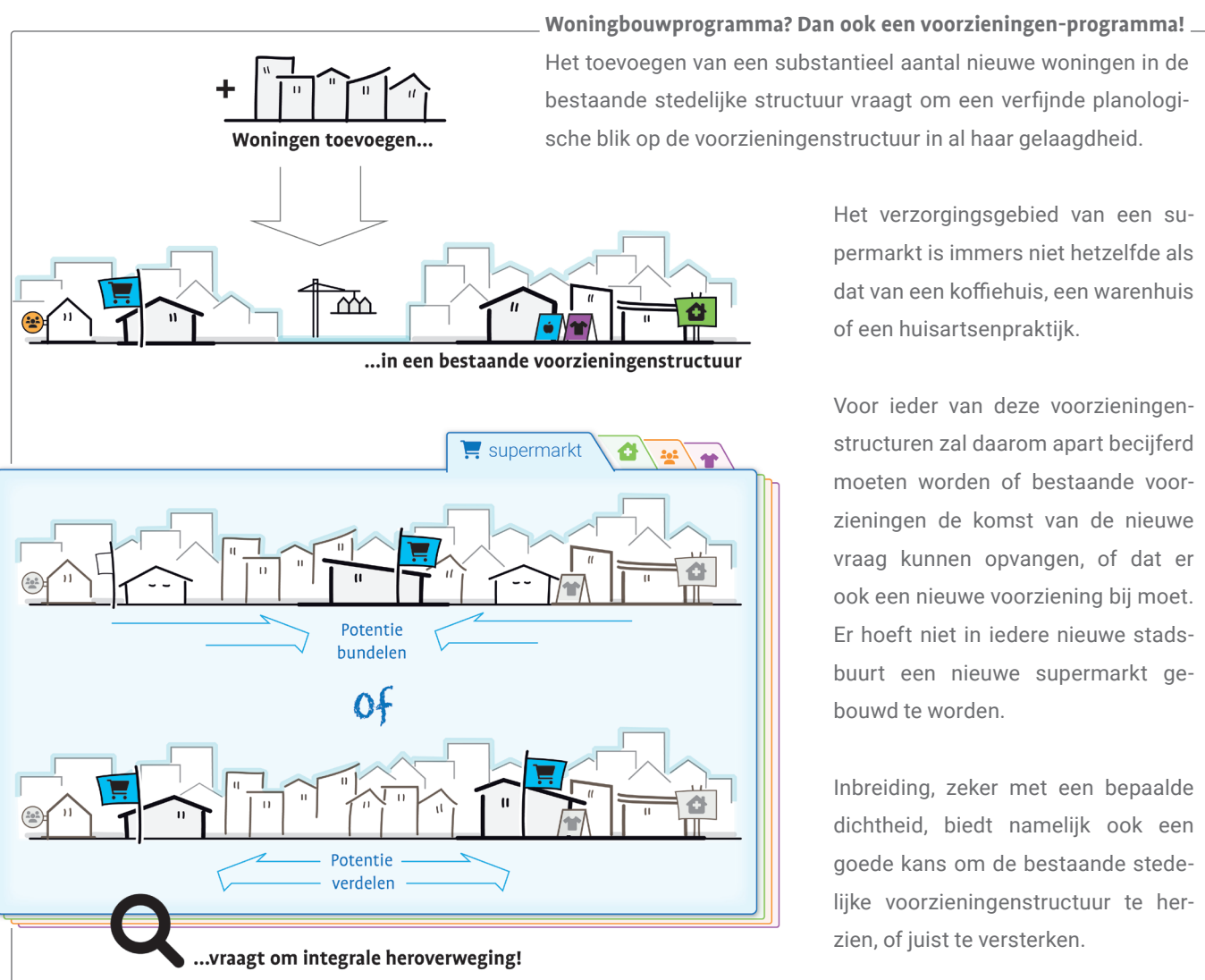

Welk ontwikkelscenario in de Stedendriehoek uiteindelijk realiteit wordt, is sterk afhankelijk van regionale ambities, maar ook van lokale kansen en knelpunten. Voordat er verdere regionale én lokale afwegingen worden gemaakt, is het van groot belang te bekijken en te begrijpen hoe de regionale voorzieningenstructuur nu en in de toekomst functioneert. De belangrijkste lessen nogmaals op een rij.

Speling in de prognose

De verdeling van de plancapaciteit voor woningbouw tussen de dorpen en de steden in de regio Stedendriehoek heeft een zekere samenhang. Een toename van 10.000 woningen in de dorpen (of meer) drukt namelijk het potentieel voor de steden, waardoor een significante schaalsporg voor (een van) de steden minder haalbaar en realistisch wordt.

Deze toename valt echter in veel varianten nog binnen de marge van de prognoses (+/- 12.000). Het is daarom verstandig om beide vraagstukken niet één op één aan elkaar te verbinden (*behoud basisvoorzieningen óf bouwen aan stedelijkheid*), maar om per vraagstuk concrete kansen in beeld te brengen en lokaal en regionaal kwalitatieve afwegingen te maken (*én behouden van (bepaalde) basisvoorzieningen én bouwen aan meer stedelijkheid*).

Stedelijke voorzieningen kunnen elkaar versterken

Belangrijk aandachtspunt daarbij is hóe er vervolgens gebouwd wordt én voor wie. Niet iedere woning en niet iedere woonlocatie is voor iedere bewoner even aantrekkelijk. Jongeren willen wellicht graag in een hoogstedelijke dynamiek wonen, werken en verblijven (interactiemilieus), terwijl veel gezinnen een groene en verkeersveilige woonwijk vragen, en de emptynesters een cultureel hoogstaand centrummilieu verkiezen.

Het uitbreiden van de stad in een lage (dorpse) dichtheid voegt weinig extra's toe, qua rijkheid van voorzieningen, ten opzichte van het bouwen in de dorpen. In alle andere gevallen van binnenstedelijk bouwen, met meer stadsbewoners en publieke functies binnen een compact gebied, creëer je echter al snel een veelzijdiger (meer uniek) leefmilieu, wat de aantrekkingskracht en voedingsbodem voor bepaalde voorzieningen en ondernemers, maar ook werkgevers en/of hoger-onderwijsinstellingen vergroot.

Maatwerk is geboden om een passend voorzieningenprogramma mee te programmeren met de woningprogrammering, rekening houdend met locatie, doelgroep, omvang en (de toekomstbestendigheid van) de bestaande voorzieningenstructuur.

Afstemming en regie belangrijker dan ooit

Met een goed uitgevoerde extra verstedelijkingslag en de komst van imagoversterkende (top)voorzieningen behoudt de regio aantrekkingskracht op jongvolwassenen die er willen studeren, werken en wonen.

Zowel het basisvoorzieningen- als het topvoorzieningenniveau heeft daarbij dus zijn waarde. Gelet op de onderlinge nabijheid is het inzetten op complementariteit van regiovoorzieningen in ieder van de drie steden het meest verrijkend. Onderlinge afstemming van het culturele aanbod en programmering van evenementen die ook aansluiten op de cultuur en identiteit van de stad, de bewoners en bezoekers (toeristen) krijgt terecht al aandacht binnen de regio. Een dergelijke brede blik is ook voor (overige) voorzieningen gewenst.

Tot slot nog enkele tips voor het vervolg:

Kijk naar het gehele netwerk

Houd oog voor de gelaagdheid van het voorzieningen-netwerk. Het ondersteunen van een basisschoolkern kan (in theorie, mits goed bereikbaar) ook bijdragen aan het in standhouden van de naastgelegen huisartsenkern en de bovenliggende supermarktkern.

Kijk integraal naar de lokale opgave én oplossing

Het is wellicht een overbodig advies, aangezien dit rapport een van de bouwstenen is om te komen tot een regionaal ontwikkelperspectief, maar het blijft belangrijk om integraal naar het vraagstuk én de oplossingen te blijven kijken. Heeft een dorp meer woningen nodig, of een betere bus-/treinverbinding met de burens? Is de woningbouwprognose in lijn met de lokale werkgelegenheid (banen)? Laat de landschappelijke structuur nog ruimte voor een lokale dorpsuitbreiding? Gaat de markt de ontwikkeling oppakken?

Staar je niet blind op getalsmatige ontwikkelmodellen

De primair kwantitatieve benadering van de analyse biedt waardevolle inzichten, maar is zeker geen absolute waarheid. Mensen zijn mobiel en eigenwijs: een rationele keuze voor de dichtstbijzijnde voorziening is niet altijd de werkelijkheid en soms kan een kwetsbare voorziening door sterke gemeenschapszin toch in de benen worden gehouden. Het wijzigen van één parameter in het voorzieningenstructuurmodel, levert bovendien direct andere uitkomsten op. Voor veel gezinnen die ervoor kiezen om in het buitengebied te gaan wonen, is het bijvoorbeeld best acceptabel om met de fiets naar de basisschool te gaan.

Keuzes en sturing vanuit de overheid gevraagd!

De analyses en ontwikkelmodellen uit dit onderzoek zijn daarmee dus vooral een middel om tot een goed regionaal vervolgesprek te komen.

De overheid (Rijk, provincie, regio en gemeente) heeft een belangrijke taak vanuit algemeen belang en heeft de middelen en (planologische) instrumenten voorhanden om te zorgen dat alle extra woningen die de komende decennia ontwikkeld worden, daadwerkelijk bijdragen aan leefbare dorpen en steden. Dit kan ze doen door beleid te maken en te voeren. Samen kunnen de gemeenten keuzes maken over en sturing geven aan de beschikbaarheid van toekomstbestendige voorzieningen, en dus van de leefbaarheid in de kleine kernen én de hoogstedelijke woonwijken in de regio.

Routegids voor gemeenten, als basis voor een constructief (regionaal) vervolgesprek

OMGEVINGSPROGRAMMA VOORZIENINGEN

Stap A: Bekijk en begrijp de gelaagde (lokale/regionale) voorzieningenstructuur:

- (Basis)onderwijs
- Zorg en welzijn
- Detailhandel & horeca
- Cultuur & ontspanning

1. Waar liggen zwaktes, en bestaat het risico op wegvallende voorzieningen vanwege afnemend draagvlak?
2. Waar liggen kansen, om bestaande kwaliteiten te versterken of om ontbrekend programma toe te voegen?
3. Wat is er nodig om leefbaarheidsambities (op voorzieningenniveau) waar te maken? Is dat haalbaar?

OMGEVINGSPROGRAMMA WONINGBOUW

Stap B: inventariseer de reeds geplande en potentiële woningbouwontwikkellocaties:

- Aantal woningen (en woningdichtheid)
- Beoogde doelgroep (o.a. demografie)
- Richtinggevende context (bijv. hinderzones of erfgoed) en reeds gegeven programma

LOKALE KEUZES..

Keuzes (inzichtelijk) maken, ook over de eigen grenzen heen!: "wij investeren nu in locatie A, dus dat heeft als gevolg dat locatie B..."

IN REGIONAAL OVERLEG

Opties en consequenties bespreken:

- Wat hebben wij nodig van elkaar?
- Hoe kunnen wij elkaar helpen?
- Wat kunnen we samen ontwikkelen?

Bijlage 1 - Rekenmodel draagvlak bestaande voorzieningen

Kern	Indicator-voorziening	Aantal inwoners binnen ... min. lopen				Huidig aantal inwoners totaal (2024)	Toekomstig aantal inwoners (2050, -10%)	Normgetal (inw. 2050)	Tekort aan inwoners t.o.v. norm	Gem. huishoudensgrootte (2025)	Aantal benodigde woningen	Huidig aantal woningen	Toename woningen t.o.v. huidig
		< 5	5-10	10-15.	> 15								
Beemte	Basisschool	90	30	65	90	275	250	1.000	750	2,1	350	115	+304%
Bussloo	Basisschool	100	5	45	445	590	530	1.000	470	2,2	220	245	+90%
De Vecht	Basisschool	190	95	45	210	540	485	1.000	515	2,5	200	190	+105%
Empe	Basisschool	150	125	85	200	560	505	1.000	495	2,2	230	230	+100%
Hall	Basisschool	245	115	15	155	530	475	1.000	525	2,1	260	230	+113%
Harfsen	Basisschool	625	295	30	215	1.165	1.050	1.000	-	1,9	-	-	
Hoorn	Basisschool	195	55	155	355	760	685	1.000	315	2,3	140	295	+47%
Lettele	Basisschool	600	30	5	175	810	730	1.000	270	2,2	120	335	+36%
Leuvenheim	Basisschool	310	260	40	-	610	550	1.000	450	2,1	220	265	+83%
Lieren	Basisschool	525	520	160	650	1.855	1.670	1.000	-	2,3	-	-	
Loo	Basisschool	75	35	40	510	660	595	1.000	405	2,1	190	275	+69%
Nijbroek	Basisschool	170	65	10	160	405	365	1.000	635	2,3	280	160	+175%
Teuge^a	Basisschool	330	345	95	170	940	845	1.000	155	2,3	(70)	360	+19%
Veessen	Basisschool	235	250	40	65	590	530	1.000	470	2,2	220	245	+90%
Wenum^b	Basisschool	70	120	360	445	995	895	1.000	105	2,0	(50)	450	11%
Wilp-Achterhoek	Basisschool	120	70	35	295	520	470	1.000	530	2,9	180	160	+113%
Almen	Basisschool	460	75	80	265	880	790	1.000	210	2,2	110	445	+25%
Hoenderloo	Basisschool	510	260	100	200	1070	965	1.000	35	2,0	20	530	+4%

a Wanneer wordt aangenomen dat de basisschool in De Vecht komt te vervallen, kan daardoor de 'naastgelegen' basisschool in Teuge, aangezien deze bijna aan de norm voldoet, blijven bestaan. Deze telt dan ook niet mee als voorziening 'in de knel'.

b Idem voor Beemte (als deze komt te vervallen...) en Wenum (...kan deze blijven bestaan)

Kern	Indicator-voorziening	Aantal inwoners binnen ... min. fietsen				Huidig aantal inwoners totaal (2024)	Toekomstig aantal inwoners (2050, -10%)	Normgetal (inw. 2050)	Tekort aan inwoners t.o.v. norm	Gem. huishoudensgrootte (2025)	Aantal benodigde woningen	Huidig aantal woningen	Toename woningen t.o.v. huidig
		< 5	5-10	10-15	> 15								
Almen	Huisarts	610	165	165	20	960	865	2.000	1.135	2,0	580	445	130%
Barchem	Huisarts	900	170	60	25	1.155	1.040	2.000	960	1,9	500	545	92%
Eefde	Huisarts	3.080	600	70	25	3.775	3.400	2.000	-	1,9	-	-	
Emst	Huisarts	1.540	435	115	70	2.160	1.945	2.000	55	2,2	20	875	2%
Epse	Huisarts	1.570	415	10	-	1.995	1.795	2.000	205	2,1	100	845	12%
Hoenderloo ^a	Huisarts	905	115	20	30	1.070	965	2.000	-	1,8	-	-	
Loenen	Huisarts	2.295	505	145	-	2.945	2.650	2.000	-	1,9	-	-	
Oene	Huisarts	900	530	200	40	1.670	1.505	2.000	495	2,1	240	720	33%
Terwolde	Huisarts	1.040	415	370	125	1.950	1.755	2.000	245	2,1	120	850	14%
Voorst	Huisarts	1.795	570	55	20	2.440	2.195	2.000	-	2,0	-	-	
Wilp	Huisarts	1.330	445	25	-	1.800	1.620	2.000	380	2,1	180	755	24%

a In het model is voor de 'toeristische' kernen Beekbergen, Eerbeek, Epe, Hoenderloo en Loenen rekening gehouden met extra draagvlak voor bepaalde voorzieningen.

Kern	Indicator-voorziening	Aantal inwoners binnen ... min. fietsen				Huidig aantal inwoners totaal (2024)	Toekomstig aantal inwoners (2050, -10%)	Normgetal (inw. 2050)	Tekort aan inwoners t.o.v. norm	Gem. huishoudensgrootte (2025)	Aantal benodigde woningen	Huidig aantal woningen	Toename woningen t.o.v. huidig
		< 5	5-10	10-15	> 15								
Bathmen	Grote supermarkt	4.425	300	890	900	6.515	5.865	6.000	135	2,1	60	2.735	2%
Beekbergen ^a	Grote supermarkt	3.155	1.535	445	1.130	6.265	5.640	6.000	-	2,0	-	-	
Brummen	Grote supermarkt	7.455	880	95	60	8.490	7.640	6.000	-	2,0	-	-	
Diepenveen	Grote supermarkt	4.100	160	5	40	4.305	3.875	6.000	2.125	2,1	1.000	1.825	55%
Gorssel	Grote supermarkt	3.420	760	465	190	4.835	4.350	6.000	1.650	1,9	850	2.245	38%
Klarenbeek	Grote supermarkt	1.555	395	405	1.460	3.815	3.435	6.000	2.565	2,1	1.210	1.625	74%
Laren	Grote supermarkt	2.040	260	195	540	3.035	2.730	6.000	3.270	2,0	1.660	1.385	120%
Schalkhaar	Grote supermarkt	5.345	90	15	15	5.465	4.920	6.000	1.080	2,4	450	2.055	22%
Uddel	Grote supermarkt	2.565	175	120	50	2.910	2.620	6.000	3.380	2,6	1.310	1.015	129%
Ugchelen	Grote supermarkt	7.275	220	-	-	7.495	6.745	6.000	-	2,1	-	-	
Wapenveld	Grote supermarkt	4.810	1.010	45	-	5.865	5.280	6.000	720	2,2	330	2.405	14%

^a In het model is voor de toeristische kernen Beekbergen, Eerbeek, Epe, Hoenderloo en Loenen rekening gehouden met extra draagvlak voor bepaalde voorzieningen.

Kern	Indicator-voorziening	Aantal inwoners binnen ... min. auto				Huidig aantal inwoners totaal (2024)	Toekomstig aantal inwoners (2050, -10%)	Normgetal (inw. 2050)	Tekort aan inwoners t.o.v. norm	Gem. huishoudensgrootte (2025)	Aantal benodigde woningen	Huidig aantal woningen	Toename woningen t.o.v. huidig
		< 5	5-10	10-15	> 15								
Eerbeek ^a	Hema	9.365	3.845	565	-	13.775	12.400	15.000	-	2,0	-	-	
Epe ^a	Hema	12.330	3.160	470	15	15.975	14.380	15.000	-	1,9	-	-	
Heerde	Hema	10.005	4.470	120	-	14.595	13.135	15.000	1.865	2,1	900	6.355	14%
Lochem	Hema	11.500	1.830	2.415	90	15.835	14.250	15.000	750	1,9	390	7.345	5%
Twello	Hema	12.705	3.730	455	-	16.890	15.200	15.000	-	2,0	-	-	
Vaassen	Hema	9.515	4.065	475	25	14.080	12.670	15.000	2.330	2,0	1.140	6.190	18%

a In het model is voor de toeristische kernen Beekbergen, Eerbeek, Epe, Hoenderloo en Loenen rekening gehouden met extra draagvlak voor bepaalde voorzieningen.

Bijlage 2 - Benodigd aantal woningen per variant per kern

Variant 1 - alles behouden

	Kern	Aantal benodigde woningen (aantal huishoudens)	Toename woningen t.o.v. huidig
Basisschool	Beemte	354	+304%
	Bussloo	215	+88%
	De Vecht	203	+106%
	Empe	228	+98%
	Hall	254	+110%
	Hoorn	136	+46%
	Lettele	124	+37%
	Leuvenheim	218	+82%
	Loo	189	+68%
	Nijbroek	278	+174%
	Teuge	66	+18%
	Veessen	215	+88%
	Wenum	52	+12%
	Wilp-Achterhoek	183	+114%
Huisarts	Almen	583	+131%
	Barchem	502	+92%
	Emst	25	+3%
	Epse	96	+11%
	Oene	239	+33%

Variant 1 - alles behouden

	Kern	Aantal benodigde woningen (aantal huishoudens)	Toename woningen t.o.v. huidig
Supermarkt	Bathmen	8	+0%
	Diepenveen	1.002	+55%
	Gorssel	802	+36%
	Klarenbeek	1.175	+72%
	Laren	1.654	+120%
	Schalkhaar	452	+22%
	Uddel	1.312	+129%
	Wapenveld	329	+14%
Hema	Epe	70	+1%
	Heerde	551	+9%
	Lochem	135	+2%
	Vaassen	1.124	+18%

Variant 2 - gericht ondersteunen

	Kern	Aantal benodigde woningen (aantal huishoudens)	Toename woningen t.o.v. huidig
Basisschool	Hoorn	136	+46%
	Lettele	124	+37%
	Leuvenheim	218	+82%
	Veessen	215	+88%
	Almen	583	+131%
Huisarts	Emst	25	+3%
	Epse	96	+11%
	Oene	239	+33%
	Terwolde	119	+14%
	Wilp	177	+23%
Super- markt	Bathmen	8	+0%
	Gorssel	802	+36%
	Wapenveld	329	+14%
Hema	Epe	70	+1%
	Heerde	551	+9%
	Lochem	386	+5%

Variant 3 - gericht opplussen (* kernen die opplussen, ** Voorst plust in variant 3a op naar supermarktdorp en 3b naar Hema, woningbouwaantallen zijn gebaseerd op wat extra nodig is voor die indicatorvoorziening)

	Kern	Aantal benodigde woningen (aantal huishoudens)	Toename woningen t.o.v. huidig
Basisschool	Almen	107	+26%
	Hoorn	136	+46%
	Leuvenheim	218	+82%
	Veessen	215	+88%
Huisarts	Barchem	502	+92%
	Emst	25	+3%
	Epse	96	+11%
	Harfsen*	497	+91%
	Lettele*	453	+98%
	Oene	239	+33%
	Teuge*	217	+34%
	Terwolde	180	+23%
	Wilp	177	+23%
Supermarkt	Bathmen	8	+0%
	Eefde*	1.207	+63%
	Gorssel	907	+42%
	Laren	1.654	+120%
	Voorst (Variant 3A)**	1.797	+146%
	Wapenveld	329	+14%

Variant 3 - gericht opplussen (* kernen die opplussen, ** Voorst plust in variant 3a op naar supermarktdorp en 3b naar Hema, woningbouwaantallen zijn gebaseerd op wat extra nodig is voor die indicatorvoorziening)

	Kern	Aantal benodigde woningen (aantal huishoudens)	Toename woningen t.o.v. huidig
Hema	Epe	70	+1%
	Heerde	551	+9%
	Lochem	135	+2%
	Vaassen	1.088	+18%
	Voorst (Variant 3B**)	4.361	+309%

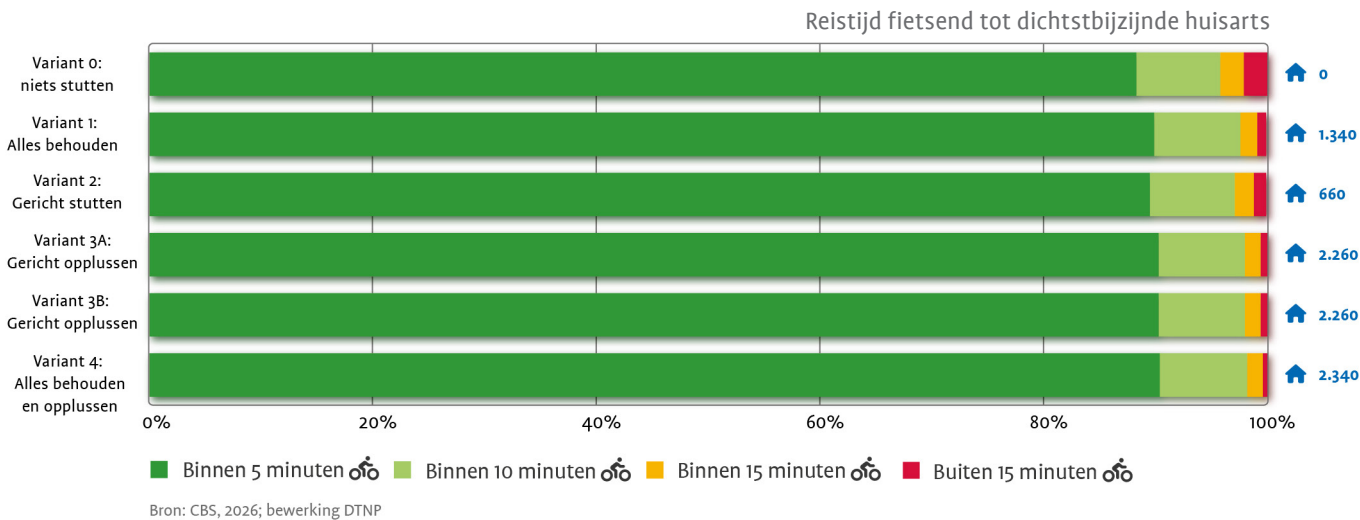
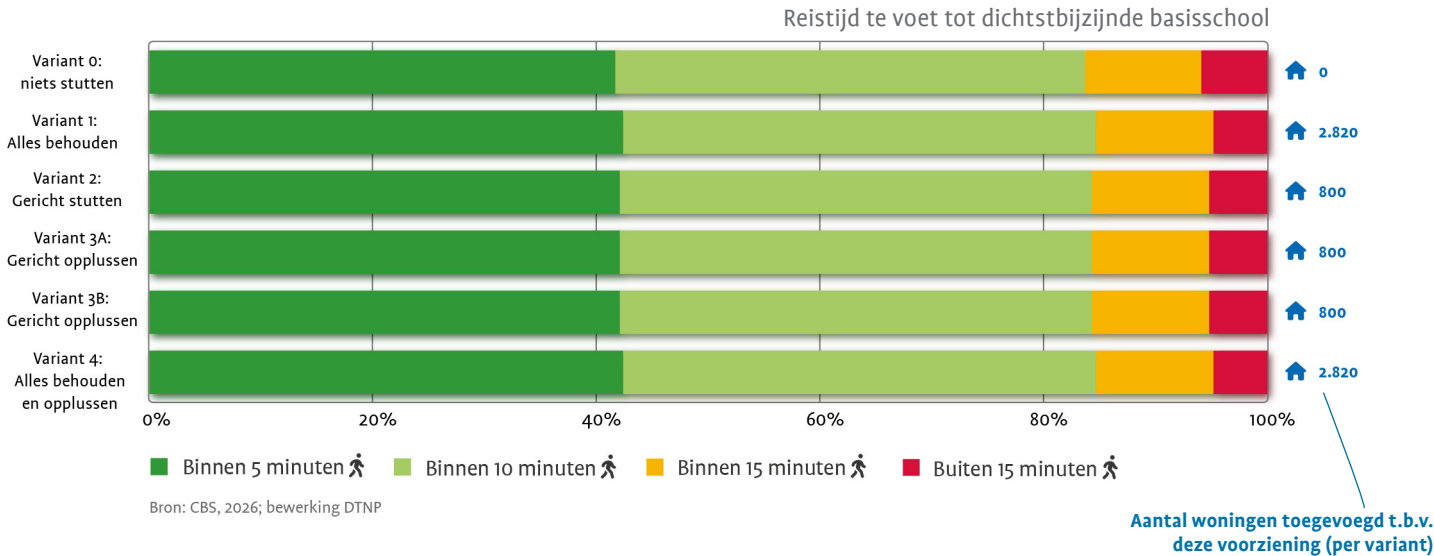
Variant 4 - Alles behouden en opplussen (* kernen die opplussen)

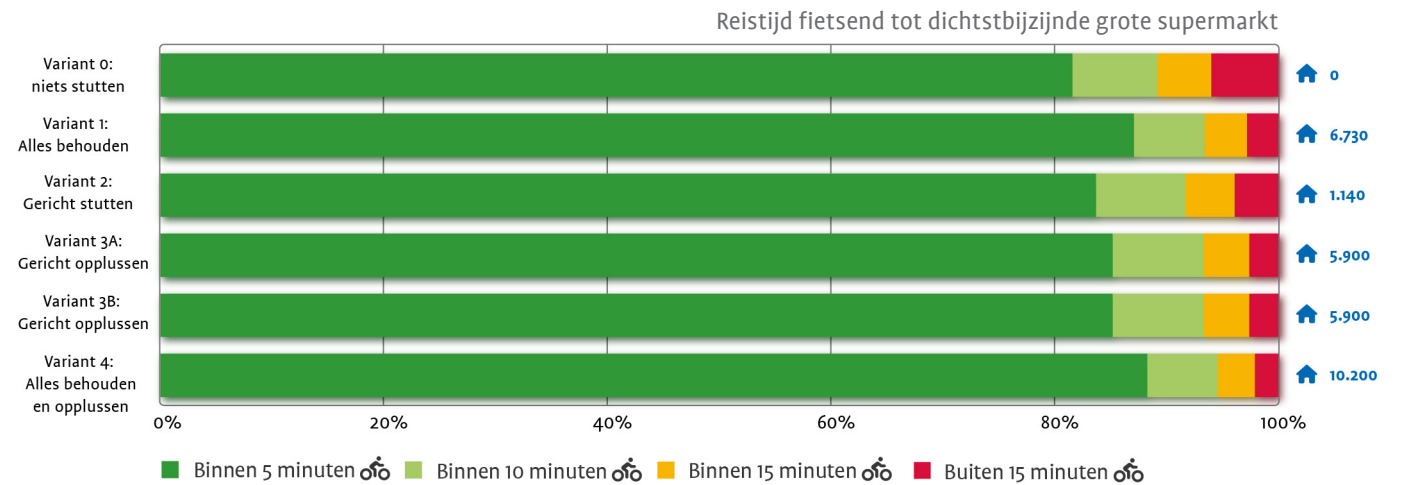
	Kern	Aantal benodigde woningen (aantal huishoudens)	Toename woningen t.o.v. huidig
Basisschool	Beemte	354	+304%
	Bussloo	215	+88%
	De Vecht	203	+106%
	Empe	228	+98%
	Hall	254	+110%
	Hoorn	136	+46%
	Leuvenheim	218	+82%
	Loo	189	+68%
	Nijbroek	278	+174%
	Veessen	215	+88%
	Wenum	52	+12%
	Wilp-Achterhoek	183	+114%
Huisarts	Almen	608	+146%
	Barchem	502	+92%
	Emst	25	+3%
	Epse	96	+11%
	Harfsen*	497	+91%
	Lettele*	453	+98%
	Oene	239	+33%
	Teuge*	217	+34%

Variant 4 - Alles behouden en opplussen (* kernen die opplussen)

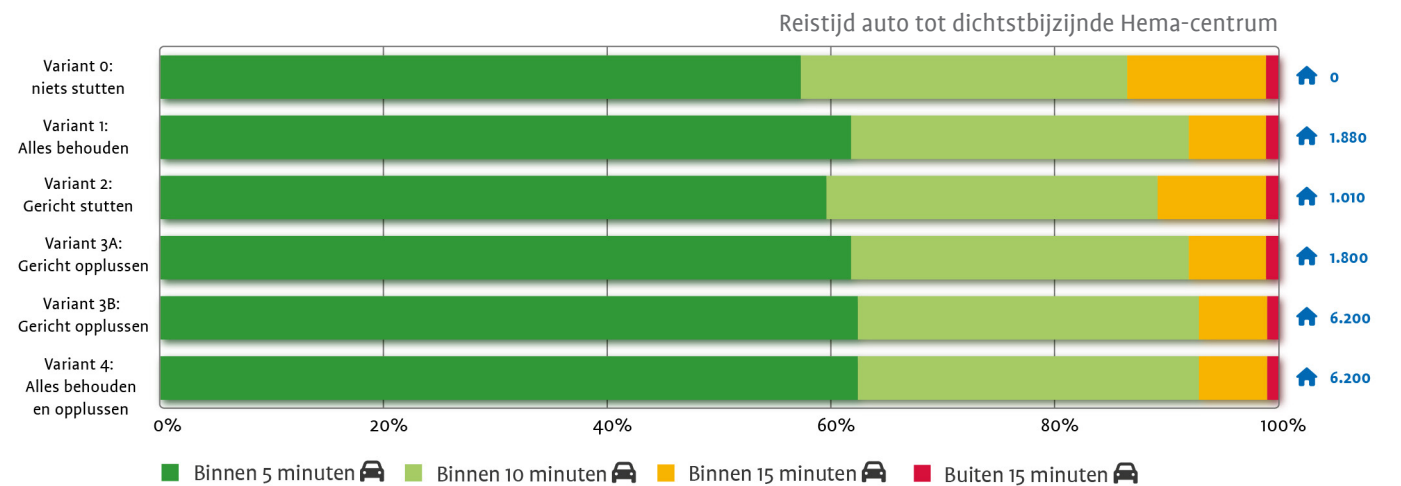
	Kern	Aantal benodigde woningen (aantal huishoudens)	Toename woningen t.o.v. huidig
Supermarkt	Bathmen	8	+0%
	Diepenveen	1.002	+55%
	Eefde*	1.207	+63%
	Gorssel	907	+42%
	Klarenbeek	1.804	+181%
	Laren	1.654	+120%
	Schalkhaar	452	+22%
	Uddel	1.312	+129%
	Wapenveld	329	+14%
Hema	Epe	70	+1%
	Heerde	551	+9%
	Lochem	135	+2%
	Vaassen	1.124	+18%
	Voorst*	5.930	+420%

Bijlage 3 - Gemodelleerde reistijden per voorziening

Bron: CBS, 2026; bewerking DTNP

Bron: CBS, 2026; bewerking DTNP

Droogh Trommelen en Partners (DTNP) - Adviseurs voor Ruimte en Strategie
Graafseweg 109, 6512 BS Nijmegen | T 024 - 379 20 83 | E info@dtnp.nl | W www.dtnp.nl